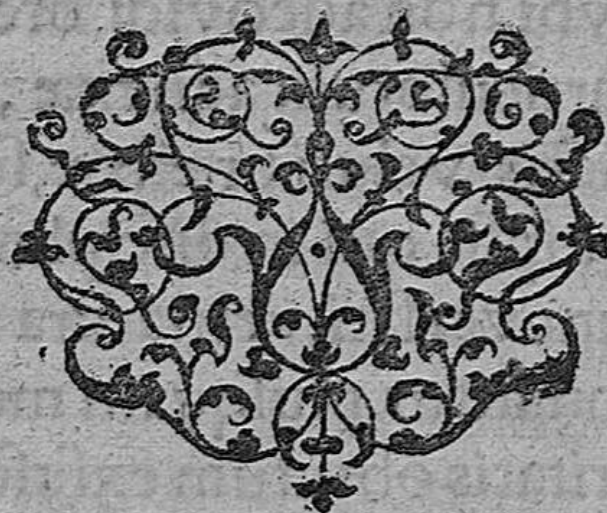

IORDANI
BRVNI NOLA-
NI CAMOERACEN-
SIS ACROTISMVS,

ſeu

RATIONES ARTICV-
LORVM PHYSICO-
rum aduerſus Peripateti-
cos Pariſijs propoſito-
rum etc.

BIBLIOTHEQ

de

MR COUSIN

5000

VITEBERGÆ

Apud Zachariam Cratonem.

ANNO. 1588.

IORDANVS BRV-
NVS NOLANVS PA-
risiensibus & alijs é generosis.
Galliarum regno philosophis sensatio-
oris philosophiæ dogmatum
amicis, & defenso-
ribus.

S.

 Vamuis mihi vrgentioribus
alijs negocijs impedito, plu-
ribus de hac materia agere nō
licuerit: nihilominus tamen aliqua me
ex parte expectationi vestræ satisfacere
credo vbi non adeo vsq; breues qui-
busdam articulorum adnexæ, alijs ve-
rō ex dictis veluti præfixæ, sunt ra-
tiones, vt ipsis qui in disciplinis medi-
ocriter sunt versati, vel natura meliore
spiritu donantur, plusquam mediocri-
ter ad veritatis obtutum exsuscitandis
sufficere nequeant. Is porrō qui Tal-
pæ sunt, in æquo hæc esse possunt atq;
meridiana lux. Valete.

FORMA EPI

stolæ ad Regem.

HENRICO III. CHRISTI.

anissimo Gallorum Po

lonorumque Regi,

IORDANVS BRVNVS

NOLANVS.

S. P.

Atura vociferante dicta-
ta, sensu indicante exami-
nata, exactaq; ratione de-
finiente sancita: quæ pau-
cis altior intelligentia cõ-
municauit, quæ multitudinis robustis-
or error infectatur, quæque in muni-
tissima veritatis arce consistunt: ne in-
uidioso contemptu sordescere videã-
tur, e amplius inaudita causa taxen-
tur, ⁿne qua impunè authoritate ini-
quiū supprimantur, hæc in vniuersi-
tatum principe discutienda proponã-
tur, per magis ad hoc militiæ genus i-
doneos exagitantur, subq; tuis (Ò
REX potentiſſime) prodeant auspi-
cijs. Vale.

FORMA EPISTOLAE
ad Rectorem.

AMPLISSIMO, EXCEL-
LENTISSIMO QVE DO-
mino. D. I. F. Parisiensis A-
cademiæ Rectori Iordanus
Nolanus. S.P.

Vi egregiæ humanitatis a-
ctus (amplissime Domine)
quid officij in extraneum
philosophũ impendi pos-
sibilis, est, quod pluribus
ab hinc annis per huius vniuersitatis
tum rectores, tum vniuersum profes-
sorum collegium mihi non fuerit effu-
sissimè elargitum? Dum non modò
communi quadam, qua erga omnes
affecti estis humanitate, verum etiam
certa haud vulgari ratione me vobis
deuinxistis, vbi tum in publicis, tum
& in priuatis lectionibus continua do-
ctiorum adfistentia negotium studiij
mei concelebraſtis, adeo vt nullus mi-
hi de me minus quam extranei in hac
alma literarum parète titulus occurre-
re potu

re potuerit vñquam. Iam vbi per ali-
as vniuersitates mihi peragrare animo
sedet, nec possim neque debeam ve-
lut in salutato hospite iter arripere, istū
articulorum numerum quasi pro me-
morix pignore discutiendum propo-
sui: Vbi si mihi suadere possem vel vo-
bis Peripateticam disciplinam magis
quam veram perpetuò probari, vel
plus vniuersitatem istam Aristoteli,
quam isti Aristotelem vniuersitati de-
bere, ab istiusmodi proponendis pro-
culdubio abstinuissem, ne forte quod
in vestri gratiam atque obsequiū prae-
stare aueo, id ipsum ausu quodam ho-
stili atque temerario, minoriue (quā
decere possit) reuerentia facere vide-
rer. Cum verò obsequium nostrum
(qualecumque sit ipsum) prudentiæ
magnanimatiq; vestræ gratum futu-
rum, vosque de omnibus æqui boni-
que consulturos minimè diffidam, fa-
uorē super hæc cum excellentiæ tuæ,
tū vniuersi collegij tam certè mihi sum
pollicitus, quam apertè omnibus ma-
nifestum esse potest, quod si qua (vel

noua) ratio nos excitet atque cogat,
cuicumque liceat philosophicè in phi-
losophia liberè opinari, suamque pro-
mere sententiam : quodque si per me
(cuius in hac parte non nihili fieri so-
let authoritas aut facultas) ad satis v-
bique terrarum, & apud vos consue-
tam exercitationē) veritas frustra pro-
pugnanda exagitetur, consequenter-
que tantò iam olim nota, confirme-
tur amplius, nihil certè præstabo tan-
ta Academia indignum. Si verò (quod
magis sperarim) per hæc exurgentis
philosophiæ primordia, aliquid quod
posteritas commendare & amplecti
possit atque debeat, aperiatur, ipsum
sanè erit hac vestra principe vniuer-
sitate dignissimum. Vale.

EXCV

EXCVBITOR.

seu

IOH. HENNE,

QVINI APOLOGETI-

ca declamatio habita in auditorio

Regio Parisiensis Academiae in

fest. Pentec. An. 1586.

pro Nolani arti-

culis.

Redendi consuetudinem Il-
lustrissimi, amplissimi, do-
ctissimiq. DD. potissimam
esse causam quare ratio hu-
mana à perceptione eorum
quæ sunt per se manifesta
impediatur, in fine secundi
de Sapientia declaravit Aristoteles: ubi quan-
tam vim hac habeat, leges (inquit) declarant, in
quibus plus fabulosa atque puerilia possunt pro-
pter consuetudinem, quam ea quæ sensibus ex-
pressius cognoscuntur. Sicut enim (adijcit illius
commentator Auerroes) qui veneno vesci con-
sueverunt, ea perhibentur facultate præditi, ut
tum ipso tamquam proprio cibo reficiantur, tum
consequenter quod cæteris est vitale, atque medi-

*cina, idipsum sibi exitiale experiantur. Porro
quibus à fato meliora animo sunt elargita dona,
quique omnino dormientem animam non sunt
depti, citra magnam difficultatem arduumque ne-
gocium licebit quaque versum sese diffendens po-
se concipere lumen, si quando ad arcem iudicij su-
pra communis sensus atque fidei ambitum reuo-
cati & inter duas contradictionis partes con-
stituti iudices, ordinarii exuti affectus caligine, tū
intentius utriusque partis rationes exaudiant &
diligenter examinent, & æquali lance quidquid sen-
sibus videtur apertum, vulgatum, concessum,
constans, amicum, atque domesticum, sicubi in
controuersiam fuerit reuocatum, cum eo quod vi-
detur absurdissimum aduersario conferant. I-
ta enim fiet ut tandem coram deorum hominumq;
iudicio non temere, velut ignobile vulgus, seruile,
atque stultum pecus, in profundo obscuritatis atq;
ignorantiæ barathro, tamquam in meridiana lu-
ce & expressa veritate constituti, credidisse vide-
antur: velut ij omnes quibus quoque persuasum es-
se potest diuinam vniquā esse posse veritatem qua
sensus, verèque naturale, & humanum iudici-
um subterfugiat atque reformidet.*

*Ego planè (auditores) videns, & ex animo
videns longè lateque sophisticæ philosophiæ tene-
bras titulo & existimatione lucis contra veritatis
fulgorem ita grassantes, atque presumptuosissime
triamphan-*

triumphantes, ut ab ijs undique tamquam ab ipso
sole veritas tamquam cymmeria caligo exploda-
tur, exhibetur, & ne ipsa quidem contradictio-
ne censuræque digna tandem existimetur. du-
barere, meque continere coactus sum, ne opus
tam (primo tamen aspectu) arduum in causa a-
deo neglecta suscipienda adoriter, quo pro virib9
laborarem e cathedra sapientiae extructum edi-
ficiū, tam bene ornatam, adeoq; strenue mu-
nitam Aristotelis similiumque auctoritatem
deturbare velle, eque fundo caliginis veluti sorde-
scentem eruere veritatem. Porro quis in pecto-
re accensa lucis ignē (ne erumpat in aerem) diu-
tius occultum continebit? Iis igitur alijsque qui-
buscumque non obstantibus, vincat tandem (si ita
superis videatur) specimen veritatis, maiestas ve-
ræ lucis, causa dignitas, occasionis oblata com-
moditas, spesque in eo sita, quod necessarium est re-
rum vicissitudine fieri ut quemadmodū alterna-
tim diurna lux noctisque tenebrae mutuò succe-
dunt, ita in orbe intelligentiarum veritas & error.
Id ipsum nostrorum etiam aduersariorum testimo-
nio comprobatur, si ei quod asseruit Plato in Cras-
tilo consimile in primo de Cælo et mūdo & primo
Metheorologicorum Aristoteles dicit. Necesse est
(inquit) neque semel, neque bis, sed infinities
easdem ad nos peruenire opiniones.

Nihil igitur impediāt quod nouarum opinio-
rum se-

num sectator, assertor, atque probator habear.
si quippè accusatores mei penicius intueantur, vi-
debunt non esse antiquam opinionem quæ aliquā-
do noua non extiterit, sicut & hæc ipsa cui nunc in-
nitor, haud ita hoc tempore recens est & apud e-
os qui minus intelligunt contemptibilior, vt ali-
quando non habita fuerit antiqua, & apud na-
turæ rerum peritiores probatissima. Nemo seruus
non ex antiquis regibus, nemo regum non ex an-
tiquis seruis, quandoquidem ita res hominum lon-
ga ætas atque fortuna permiscet. An non si simili-
ter circa obscuras, & illustres existimabimus o-
piniones? Hinc mihi quantumuis in radice obsce-
ram atque salebrosam faciem contingat inspice-
re, probabitur certè planta sicubi tandem nobilif-
simæ arboris specimen, illustriumque fructuum
ordo delitescet, & vbi de principijs labor extitit,
de fine gloriosior fructus tantò quidem excellenti-
or habeatur, quantò singularius quippiam in ve-
ritatis semita per paucorum attrita pedibus moli-
mur enixius: vt inde exoptatius emergat quod lon-
gis maioribusque tenebris oppressum fuerat atque
circumuentum. Quod si ita, cur nobis vitio ver-
tetur quod augustiore lumine duce ab Aristote-
lis familia deficiamus, & quæ vulgaris philosophiæ
veluti turba in quandam quasi solitudinem diuer-
tamus, si quando eidem Aristoteli à veritate des-
iuisse, & quæ magnis sapientiæ parentibus duci-
busque

busque præstantissimis degenerasse & defecisse li-
cuit? Quod si fallacis sensus opinionisque fauore,
& argutuli sophismatis industria, nec non male
suadis fidei imbecillitate ad tot, atque tantos er-
rores intrudendos temporum iniuria viam sibi
strauit, & edificium vastum magis quam robu-
stum velutiq; quoddam propugnaculum apparauit:
cur non credam me saniore magisque regulato
sensu, viuis efficacibusq; demonstrationibus & i-
psiusmet se se explicantis naturæ vocibus, verum
ingeniis nostris exorientis luminis fulgore prænu-
ciare, indicare, aperire: ut pateat quam probatū,
verum, constans, firmumq; sit quod proponimus et
comendamus, quamq; alienum, inconstans & in-
firmum, suoque ipsius pondere ruinosum quod
negamus atque despiciamus, si in rerum natura
nil hoc magis potest esse dissonum, illo verò nihil
vndique magis potest esse consonum: quantum-
libet enim sub sylenis merces preciosissima occul-
tetur, sub ipsa tamen apparenti impossibilium as-
sertionum facie diuinum illud veritatis specimen
sublatefcens, quod vilissima credendi consuetudo
in multicurua obliquaque speculi superficie con-
torctum intuetur, in apertum, amotis ipsis falla-
cibus intermedijs, euadat.

Interim malo coram oculis Deorum
(cum quibus me videre arbitror) sine regno glori-
am, quàm in glorium coram stultissima multitudine
regnum

regnum: dum illud etiam possum mihi tuto polliceri, quod opinio vera durabit, inq, sapientiorum ingenijs altas radices aget: fallax autem atque sophistica, licet ad modicum (quantumvis illud prolixum tempus appareat) triumpharit, leuissima etiam leuissimo vento tolletur, atq, decidet: siquidem in arido campo satum esse credimus, quod in sola opinione, cui nullius veritatis fulcrum subduntur, est fundatum. Licet igitur superior, validior tamen aliquando exsurget veritas ipsa quam sepe communis opinio conuellit: quò enim istam arguendo altius insodit, eò fortior tandem (peruersis etiam Genijs, atque multis tropis spiritibus inuitis) erumpet in lucem.

Dicant igitur quicumq, velint assertiones nostras similes illis esse quales apud Lucianum in libro de veris narrationibus habentur. Dicant ipsam contra summorum probatissimamq, philosophorum authoritatis rapidissimam torrentem adnatare, impropere nobiscum consentientum numerum exiguum, hinc enim nihil se suo videbunt argumento consequtos esse, quo vel nos cum nostris insanire, vel se cum sapientibus permultis sapere videantur.

Nihil certè prodest si opinione vulgi valeamus, si verè egrotemus, nihil obest si eiusdem sententia agrotantes habeamur, cum certè valeamus, quod tanto amplius in hoc proposito

magn

magnificimus, quantum plus secum habet me-
menti animi sanitas vel egritudo, quā corporis:
quandoquidē quanto hæc ab illa altius excelli-
tur, eo dignius queritur, & gloriosius inuenitur.
etiam si communis comendatio non subsequa-
tur, ubi plerumq; magis infirmi aique stulti, se
saniores atq; sapientiores esse autumant.

Et ut rem velut ab alio capite iterum
exordiar: esto quod ego sicut & ceteri (siue per-
pauci, siue extent perplurimi), decipiar &
errem, decipi tamen & erroris caligine teneri
non credam: quid argumenti queso erit si dum
ex vna parte vnum video Nolanum proximum,
presentem, neotericum, neq; satis multitudini
probatum, imò potius ingratissimum, utpote qui
cum ipsa perparum propeq; nihil consentiat,
cui etiam aliquod testimonium dare videtur ca-
talogus exiguus quorundam longè a memoria
hominum sepositorum (siue famam sapientiæ ve-
rioris, siue sensum spectemus ipsum, et authorita-
tem) quales sunt Chaldei, Pythagorici & diui-
norum quorundam, quorum sensus ad metapho-
ras a posteroibus est contractus & deuolutus.
ex alia verò parte tot sapientiæ humana proto-
plastæ, cum adeò numeroso comitatu, qui de sug-
gestibus vniuersis tot seculis, in tot regionibus, tam
egregiè musis imperitarunt. iam magis ego vnā
cum paucis ad hanc contemptibiliorem partem
inclinem.

inclinē, aut saltem (pro rata iudiciū) ex æquo incli-
nare possim atq; ad alterā. Ab hac sentētia quæ
hoc posito veluti principio atq; fūdamēto veluti ne-
cessario subsequitur, inferriq; posse videtur, quæ-
so supersedite, et permittite me meū adhuc suspen-
sum retinere iudicium, quoadvsque alijs in phy-
losophorum schola probatis magis conuincar ra-
tionibus & argumentis, vt tutius tandem in eam
fortasse deferar sententiam quam mauultis.
Moram istam æquo animo vos mihi condonatu-
ros ea ratione confido, quia vos non ignorare ar-
bitror quod mihi potuit esse manifestum, vtpotē
numerosius contubernium non esse ita perpetuū
securius, adeoq; firmum, vt ab vno indiuiduo in-
terdum facile conuinci nequeat & dissipari: præ-
sertim vbi multæ lites, multæ confusiones, rixæ
multæ, innumera discordiæ, nil ordinatum,
nil clarum, nihil munitum, & vbi præterquam in
tituli, professionis, & principij vnitatem, nihil
conforme. Vbi præterquam si fuerint vel mer-
cede conducti, vel aliquo iacturæ timore cōpressi,
omnes omnibus contradicunt, solus est quilibet,
alterum nullum omnino probant singuli, & ideo
omnes omnium, præterquam proprio iudicio, stul-
ti, quo quidem quod nam maius falsitatis cæcita-
tisq; indicium esse potest? Quid dicemus si ex
hac alia parte conuincatur oppositum, vtpotē vbi
consentientium, sequacium, vel (si mauis) secta-
riorum supercrescente numero, simile aliquid ne-

queat euenire? Sordidi nimirum ingenij est cum
multitudine, quia multitudo est, sentire velle. si-
quidem vulgi opinionibus & confirmatione mul-
torum veritas non variatur, neque ideo doctum
se quispiam habere debet, quod talis habeatur.
Volens ergo fallitur qui temere credit vbi temere
credere non cogitur, vbi non sine ratione ad-
stipulandum subscribendūue, vbi scientia nostrae,
nostrae conscientiae lumen non suffragatur. illud
ego considero quod beatius est citra opinionem in
rei veritate, quam citra veritatem in opinione sas-
pere, praesertim cum nimis usu veniat illud proui-
teri, quod nihil ad errorem pronius (ipso etiam
vulgo contestante) vulgi opinione habeatur, non
obstante quod non vbi de veritate definiendum
est, sed vbi leges instituenda, religionum cultus
sanciedq, et eas quae ad populorū conuictū faciunt
deliberationes, vocem populi pro voce Dei haben-
dam (vbi consenserit) esse censeo.

Hic igitur vbi liberè cōceditur opinari, lōgē
latēque contemplari posse datur, ne frustra oculis
sensq, et intellectus donati videamur, quos ad libitū
stultorū praestigiatorum & ignorantum occluda-
mus, inq, beneficium deum & naturā ingrati, effo-
diamus nobis, et abijciamus: quasi haec dona cū alijs
numinum eorundem donis consistere nequeant.
& quasi veritati veritas, veraque lux luci vere
obstare possit & aduersari: potentiā illam dis-
cretiā

cretiuam & contemplatiuam quæ est de substantia, essentiaq; naturæ nostræ, immò nosmet-ipsos reformidantes refugiamus. Huc diuinitatis in nobis insidentismemores, lucisq; in arce animi nostri residētis, cōsiderationis oculos aduertamus, vbi si rē (vt par est) propius inspectemus, illā certē notitiā nos videbimus esse consequutos quā nil pulchrius, nil dignius, nil veritati affinius, vel naturæ conclamanti magis consonum & aduersus fallacia sophismata & somniantium diuinatōrum credulitatem firmitus inuenitur.

Hinc videre licebit animum in immensum euolare potentem, vbi iā olim hoc in arctissimoq; carcere detentus fuerat, vnde quasi per rimas densioraq; foramina ad distantissimos stellarum orbes obtusam oculorum aciem intendebat: cuius etiam alæ (pro more) veluti cultro habetis credutatis incisæ non vltra densarum nubium velamen in aspectum amplissimi vniuersi expediebantur, quiq; propriæ technis phantasiæ fabrefactum inter nos, inuidentiumq; deorum gloriā medium plusquam æneum & adamantinum opinabatur intercedere. iam ex illo infinita mortalitatis, fatalis iræ, plumbei indicij, incertissima salutis, partialis amoris, Erinnyum æternarum, adamantinorumque ostiorum atq; cathenarum nusquam existentium horrore soluti, aerem atque spaciū tot tantorumq; mundorum capacissimum

finiū utpotē infinitum subit, quibꝫ redditus clarior
cælum penetrat, stellas discurrit, transuolat ultra
imaginarias mundi margines, ipsiqꝫ octaua illius,
nona illius, decima illius, & aliarum quas philo-
sophorum cecitas mathematicorumqꝫ vanitas sibi
finxit spherarū, mœnia euanescent. Hic corā o-
mni sensu atqꝫ ratione solertissimæ inquisitionis
clauibus claustra veritatis referantur, cæci illu-
minantur, mutorū exoluuntur linguæ, claudiqꝫ pro
spiritualibꝫ, mētisqꝫ progressibꝫ impediti solidā e-
tur, et eriguntur, vbi nō minꝫ ipsis astra præsentia
atqꝫ ipsos astris efficit præsentis altius incumbens
se seqꝫ attollens ratio, q̃ si Solis Lune ceterorū
qꝫ astrorū per habi-tacula discurrerēt, atqꝫ regi-
ones: siquidē ea ipsaqꝫ huic quē incolimꝫ mundo
similia, quā dissimilia, quā minora peioraue, aut
q̃ maiora melioraue possint existere apertissime
videbitur. Hinc ad meliorem numinis istius atqꝫ
matris (incuius sinu producimur, enutrimur, atqꝫ
recipimur) contēplationē promouemur, ne ultra
eam sine anima corpus esse existimemus, aut (vbi
mētiantur) corporaliū sentinā substantiarum.
Manifestum quippe erit quod si orbem lune ali-
arumqꝫ stellarum incoleremus, in loco vel simili
vel fortē peiore degeremus, vt & tam bona, atqꝫ
fortasse meliora in ambitu circumferentia visi-
bilis inueniuntur: quemadmodum diuersa perfe-
ctionū graduūqꝫ species in ijs indiuiduis, quæ sunt

apud nos possumus agnoscere. Hinc tot stellas, tot
que sidera intelligim⁹, esse numerū numinum deci-
es centenorū millium et ultra contēplationi pri-
mi, vniuersalis, infiniti, eterni efficientis ad-
stantium. Haud ultra ratio cōpedibus phāstici-
corum est adstricta mobiliū, non ultra numini
octo, nouē, decē q̄ motorū mancipatur. Nostim⁹
enim vnum cœlū, ætheream regionē & immē sã,
in qua vthoc magnificū astrum, quod tellurē di-
cim⁹, ita & alia infinita proprias ab inuicē distā-
tias obtinentia, ad perpetuam vitam atq; lumen
proprijs consistūt librata pōderibus. Hæc illa sunt
flammantia corpora, que gloriam maiestatis
Dei & opera manuum eius adnuntiant. Hinc ad
infinitum infinitæ causæ effectum detegendum
promouemur, & ad diuinitatis contemplati-
onem non tamquam extra, seorsum, atque lon-
gè à nobis, sed in nobis ipsis (vtpote vbique inte-
grè pōsitā) manuducimur, quia scilicet hæc magis
ipsa nobis quā ipsi nobis esse possimus, intima est:
si verè ea est omnium essentiarum & totius esse
substantificum, essentialissimūq; centrum. Un-
de non minus ab aliorum mundorum cultoribus
apud nos, quam à nobis apud ipsos esse perqui-
renda ducitur. Non etenim nos minus Lunæ
& cuiuscūq; astro, astrum cœlumq; sumus, q̄ vni-
uersa ipsa nobis esse possint. Hinc tandem ē no-
bis vnus, quantumuis solus, quantumlibet sibi

Musiſq; clamans, canens, atq; ſapiens, aduer-
ſus generalis ignorantia myriades triumphabit.
Interim decernendi iudicium non ad edita conui-
tia, inanes ſomniantum authoritates, non ad lu-
mine captorum teſtimonia, ſed ad vim regulati-
oris ſenſus & ad illuſterioris ingenij obtutum: ſi
de lumine deq; colore verè vnius videntis acquieſ-
cendum eſt iudicio, quamuis omnium qui fue-
re, ſunt, & erunt cæci, relamet ignorantia: ſig;
ſultorum omnium numerus vnius ſapientis præ-
cium atq; momentum nunquam ex æquabit. Hæc
aliaq; plurima (quæ dicere prætermitto) cum ita
ſe habeant, dubitemus inquam dubitemus inte-
rim, quoad liberius, atq; ſincerius cauſam agere li-
ceat. Neq; obſtent Ariſtotelis diſcipuli, quos
quanto ipſo Magiſtro oculatiores eſſe non credi-
mus, tanto magis perperam ab hoc noſtro ſenſu
dicim; abhorrere. Min; enim proprio ducere videre
poſſunt qui (exempli gratia) vacuum ipſo audito
nomine contemnunt, quod Ariſtoteles multis re-
fellere; nititur argumentis. Inſinitam vniuerſæ
volem & dimensionem iſtam vt manifeſtè er-
roneâ reſpuunt, vbi Ariſtoteles quaſi contra egre-
giâ cauſâ pro viribus armatur. Terræ quietē de
qua ſtultos tātū dubitare ſtultiſſimi omniū exi-
ſtimant, multiplici fulcro, pro contra aſſerētium
grauitate dignā exiſtimauit Ariſtoteles, Ad hanc
enim cauſâ pertinet quod medietas ſecūdi, et tot;

Quarto de Celo et mūdo liber enixe cōcludere cō-
tēdit. Nos autem super hac credimus causā Ari-
stotelicis pugnumculis contemptibilem, & eorum
duci molestissimam, satis omnibus tandem melius
considerantibus optimam futuram. Quod si hinc
accidit ut Peripateticis omnibus opponar, eosdem
(utpotē meae causae aduersarios) formidare debe-
am, eos maximē omnium formidabo qui magis
fide, famaue illius doctrinae, quam eiusdem in-
telligentia commoti, tanto plures orationes quan-
to pauciores rationes effundent. Ut ut autem sit
non propterea ab incepto desistam, qui non huc
me contuli ut comender, sed ut quibus rationi-
bus damnari possim appareat, non importunē op-
positam partem negaturus, sed rationes quibus
aliter se tire cogar inquisitur. Quamuis nō igno-
rem maxima ex parte eos qui ad disputandum
publice se conferunt, magis victoriam gloriamq;
exaucupaturos, quam veritatem studiosē indaga-
tuos prodire. Nil ominis tamen siue ex altera
siue ex utraq; parte, sin minus ex neutra error sit
aliquis, omnibus certē sperandum est, studium
nostrum minimē vanum futurum. Ex disputa-
tione enim fiet ut qui in principio insolentius fal-
luntur, tandem veritate sepius animum refri-
cante coacti, sensim à falsitate desciscant.
Quod si intelligentia lumine non subitam messem
recipimus, sed tempore ad maturitatem ia-

Ita semina profectura expectanda proponuntur, idipsum sanè non citra naturæ ordinem accidit, quæ non subito sed certo temporum discursu largitur vniuersa. Vos igitur interea obsecro & obtestor ut (cum maximum scientiæ impedimentum, immò ipsissima ignorantia sit, putare se scire, vnde sophista non inquirat ultra, à contradictorio aures auertens, & ingenium) ut nos in eo conueniamus principio, nempe saltem ad tempus nos nescire existimemus, supponamus, fingamus: ut hinc fortassè aliquid prudentiæ luminis, nostro possit accedere, dum vel aduersariorum seu alienarum, vel amicorum seu propriarum tenebrarum aut saltem incertissimæ lucis perspecta veritate, aut vtrò confirmemur, aut cecitatem nostram agnoscentes reformemur, lateſcentibus sub lucis specimine tenebris excussis.. Quoadusque igitur visum sit quid quisque verè possit, communiter omnes constituti iudices ut sinceriores sententiam producamus, de contrarijs assertionibus vtramque existimemus esse possibilem. Vos igitur ingeniosissimos scientiarum Professores exoro, ut coram veritatis maiestate ita rem gerere videamini, ut non tam iniqui & rigidi actores, quam equiores pacatioresque iudices in causa videamini, neq; tantæ orationis feruore, quam rationum pondere atq; grauitate, vel confirmare vestram, vel alienam conuellere, sententiam videamini. Dixi) (8

CATALOGVS ARTICVLORVM.

ARTICVLI DE PHY- sico auditu.

In primum librum.

N¹ *Atura est subiectum scientiae natura-
lis Aristoteli.*

² *Duplex cognoscendi ordo Aristoteli
est in suo proemio Physicus & Metaph.*

³ *Vnum ens infinitum Xenophani, bene.*

⁴ *Sphaericum esse non tollit infinitum esse.*

⁵ *Ab hoc nil effluit, in hoc nil influit.*

⁶ *Licet secundum multas rationes ipsum acci-
pere.*

⁷ *Non necessario simplicia sunt compositorum
principium.*

⁸ *Materia prima Aristotelis magis est logi-
ca quam physica.*

⁹ *Consideratio principij formalis currit cum
suo materiali.*

In secund. librum.

N¹⁰ *Aturae nomine dignior est materia.*
¹¹ *Vix inuenies medium considerationis
inter physicam et mathematicam.*

12. Locus & tempus, necessario sextum ca-
se genus complent.
13. Natura non errat.
14. Natura non sorte fortuna agit.
15. Necessitas naturalium equaliter respicit
omnes causas.

In III. lib.

16. Male definitur motus. Actus existentis in
potentia.
17. Motus non semper est actus imperfecti, nec
actus imperfectus.
18. Motus species adaequant numerum predi-
camentorum, vel superant.
19. Motus melius definitur per alteritatem,
inequalitatem, non ens.
20. Motus non magis in mouente, quam mobi-
li, ab, & in utroq.
21. Argumentum infiniti ex numero indefici-
ente, non soluitur.
22. Non est corporis ratio, planitie terminari.
23. Optime Anaxag. dixit. Infinitum se ipsum
firmare.
24. Infinitum quoq. dicitur cuius, & cui nihil
est extra.
26. Impossibile est Aristoteli, & alijs finitum
vniuersum probare.
27. Infinitum dicimus, et ut materia et ut actum

In IV. lib.

28. Translatio corporum indicat locum esse
spacium.
29. Loci non est continere, sed terminare.
30. Locus neq³ materia est, neq³ forma aliquo
pacto.
31. Neq³ centrum, neq³ periphæria locus est
sphære.
32. Partes sphære non magis mutant locum re-
stâ quam circulo.
33. Idem est vacuum, locus, spacium, plenem,
& Exodi Chaos.
34. Vacuum est vnum infinitum.
- * A Equivocè dicitur de recipiente, & termi-
nante.
35. Non potest esse motus si non sit vacuum.
36. Idem subiecto est vacuum continens & di-
stterminans.
37. Vacuum est à corporib. separatum, ipsis
imbibitum, vnum continuum.
38. Tempus non est in cœlo subiectivè, sed potius
in Tellure.
39. Malo motum mensurare tempus, quam
tempus motum.

In V. lib.

40. Quiescant omnia nihilominus erit tempus.

In VI. lib.

42. Continuum ex indivisibilibus componitur.
 43. Tempus non habet continuitatem à motu vel magnitudine.
 * Magnitudinis & temporis non plus eadem diuisiones, quam magnitudinis & numeri.
 44. Infinitas non potest eodem pacto esse in tempore & magnitudine.

In VII. lib.

45. Ex principijs Aristotelis motum rectum sequitur comparabilem esse motui circulari.

In VIII. lib

46. Latio non potest ostendi alijs motibus prior.
 47. Latioris continuitas pendet à continuitate alius motus.
 * Cur nullum motum alium ab ea esse continuum dicit Aristoteles?
 49. Est quidem primus motor, sed non in ordine orbium vel stellarum.
 48. Pueriliter dicitur circumferentia mundi præcipua sedes primi motoris.
 * Primus motor extra terre circumferentiam, non est.
 * Præcipua eius sedes est in centro telluris.
 50. In toto physico auditu ne vna quidem adducitur demonstratio.

ARTICVLI DE COELO ET MVNDO.

In primum librum.

51. **A**ristotelis nulla ratio concludit vni-
52. uersum esse perfectum.
* Impossibile est esse Peripateticum, et
probare vniuersū esse perfectū.
* Vniuersum nobis nec perfectum, neq; im-
perfectum est.
53. Ridicule ex differentia dimensionum in-
fert lationum differentiam & numerum
Arist.
54. Sphærica quidem sunt astra, sed non ad
Geometricam amussim.
- * Ex Sphæricis corporibus nullum potest
esse simplex.
- * Latio resta est partium non benè consti-
tutarum, & quodammodo præter na-
turam.
55. Circa medium terræ multipliciter eius
circumferentia agitur.
56. Motus simplex qualem imaginantur Pe-
ripatetici nullus est.
57. Præter aerem, vel atomos non est simplex
mobile.

58. Corpus compositum non mouetur, secundum prædominantis elementi motum.

* Immo nulla est simplicis elementi motio iuxta tres illas differentias à medio, ad medium, & circa medium definitas.

59. Nulli spherarum, seu astrorum, seu corporum, absolute grauitas inest aut leuitas.

60. Omnia in loco suo circulariter mouentur, aut manent: rectus autem motus partibus est accidentarius.

61. Vbi non est motus circularis in natura, est eius vel similitudo, vel appetitus, vel inquisitio, & adpulsus ad ipsum.

62. Experientia non solum ex cometarum crinibus, comis, barbis, & caudis, sed etiam ex omni parte demonstrat ignem non magis sursum, quam quoquo uersum moueri.

63. Grauißimum, et leuißimum esse, & medias secundum rationes se habere omnibus corporum partibus contingit.

64. Totum definit latorem partibus secundum rem, & secundum rationem, non autem partes toti.

LIX. 65. Vt tellus est ingenerabilis, incorruptibilis, & inalterabilis, ita & astrorum reliqua.

66. Profundiori igitur ratione sedes incorporeorum Deorum statuenda.

67. Per aethera intelligimus astra, non ignem, non aerē, vel quintā aliquam essentiam.

LX. 68. Mundus, id est vniuersum, est infinitum: Mundus id est astrum, non ita.

69. Definimus ergo vniuersum: substantiam corpoream infinitam, in spacio infinito.

70. Vniuersum est infinitum vnum continuum, seu magnitudine.

* Mundi vero sunt multitudine seu numero infiniti.

71. Ergo extra singula astrorum seu mundorum est aer & spacium infinitum, extra vero vniuersum, nihil omnino.

* Præter infinitatem, alia ne fingi quidem potest causa qua extra vniuersū nec locus, neque plenum, neque vacuum, neque tempus detur.

LXI. 72. Iupiter corporeum mundum atque sensibilem incorporeo atque intelligibili mundo secundum localem situalemque differentiam definit Arist. dicens illud esse extra hoc, supra hoc, continens hoc.

LXII. 73. Incessabilis motus non diuina, sed infirmiora ostendit corpora.

* Nusquam idem est locus vel terminus propriè, vnde incipit & vbi definit motus.

Mundus

LXIII. 74. *Mundus necessario est genitus. & corruptibilis: Vniuersum verò ingenerabile est & incorruptibile.*

75. *Quod ergo ex inordinato factum est ordinatum, mundus est.*

76. *Potest sanè aliquid genitum esse, quod minime corrumpatur.*

77. *Cum hoc ergò quod astra dissolubilia sunt, stare potest quod non dissoluantur.*

IN II. DE COELO.

LXIII. 78. *Cælum cuius motus est incessabilis, aer est.*

LXV. 79. *Astrorum (si Dii sunt) nullus est quem primum dicere possis.*

***** *Primus Deus est infinitus spiritus omnia penetrans, viuificans, comprehendens.*

80. *Tellus astrum est nō minus quam aliud cælo affixa.*

81. *Corporum quod simplex est & incompositum quale subsistit aer solus (consistentibus cæteris) ipsum nullo pacto generabile vel corruptibile est.*

***** *Atomis verò conuenit non modò esse in cōposito, sed & componi.*

82. *Ab infinitudine vniuersi nō malè suscipitur ratio qua astra indifferenter vndique se habentia, non ab extrinseca, sed intrinseca opore*

ea oportunitate certā sibi definiant lationē.
* *Astra omnia ex quatuor vulgaris elementis sunt composita.*

83. *Horum tamen quædam dicuntur ignes, quia per ignem sunt sensibilia, ut soles qui scintillant, quædam aquæ super cælos ut tellus, luna, & quæ circa hunc solem sensibilia, et circa alios distātiore inuisibilia.*

LXVI. 84. *Ignis purus, simplex, & absolutus nusquam est, sicut & extra humidū nutrimentum nusquā est apud nos. et potius aqua absoluitur ab igne q̄ hic ab aqua.*

85. *Ubiq; igitur sicut in hac ubi sumus astrorū synodo, circa solem circumcursant tellures, Sol verò vel minorem circulum describit in medio, vel manet.*

* *Huc pertinet considerare quodāmodo quod ignis alitur & consistit statu, aquæ verò motu.*

* *A sole equaliter calefiunt, & bene habent astra aquea distātiora, atq; propinquiora.*

86. *Poeticis similes figmentis sunt rationes quas adducit Arist. pro hoc quod quædam citius, quædam tardius, quædam paucioribus, quædam pluribus agantur motibus.*

* *Nullius præter terram astri possumus motus differentias definire priusquam illius sicut huius reddamur incolæ.*

LXVII. 87. *Astra ultra Saturnum continuè sensibilia, soles sunt.*

88. *Circa illos cum sint planetae, puta tellures, non possunt esse sensibiles. sicut nec illis regionibus præter hunc Solem qui igneus & amplissime scintillans est, aliquid non est sensibile, ex ijs corporibus est ignis & minus intense lucidis quæ mouentur circa ipsum, puta Tellus, Mercurius, Iupiter etc.*

* *Ita etiam pueriliter imaginaremur illos soles per suas tellures nobis debere eclipsari, sicut et hunc solē per istas illis telluribus quæ ad illam synodum spectant. Videmus etenim hunc proximum solem nec simpliciter, neq; ad totum hoc astrum eclipsari*

LXVIII. 89. *Virtute vel animæ illius efficaciter principia contraria comprimētis, seu cōtinētis, aut infinitè diffusi et insiti illi vite spiritus, qui animamundi dicitur, immortalia seruantur astra. Vel eadem eorundem astrorum substantia continuè reformatur.*

* *Motus ijs, cum sit a natura quæ est anima, vel a dicto spiritu, quē velut animæ omnis animam intelligim⁹, citrà lassitudinem est atq; laborem multo magis quam nostri motus naturales*

Quis

90. Quis sana mentis conditionem Telluris, cæterorumque astrorum, nostra deteriore existimabit quo ad corporis & anime dignitates?

91. Maximè sollicitos atque vanos oportet eos esse motores, qui adeò vasta corpora ut potè tantos mundos in substantia adeò rarissima, subtilissima, nulla, & veluti opinaria illius quintæ essentia infixos, ab extrinseco, & alienò mediante circumuersent, & tamen minuscula & fragmenta quædam ad ambram & magnetem per vim spirituales, formamque insitam moueantur.

LXIX. 92. Circa mensuram motus illorum Geometria mentitur potius, quam metitur.

93. Patius à compositione quam à simplici principio, motus species definitur.

LXX. 94. Aut non magis aqua est supra terram, quam terra supra aquam, aut certè aqua medium astri huius obtinebit.

LXXI. 95. Ergo præter aerem nullum corpus est, alterum conuexa continens superficie.

LXXII. 96. Manet ergo vnum infinitum, immobile, et in forme in quo aer iuxta extrinsecæ figuræ modulum omnia proximè comprehendit.

Ad motus velocitatem nobis nil confert magis si astra sint spherica quam alius cum

*libet figure: multò, & incomparabiliter
minus ijs quibus hæc infixa & inclauata or-
bibus imaginantur.*

97. *Nullum astrorum est in medio, quia vni-
uersum vndiq₃ æquale.*

98. *Ideo in quocumq₃ astro huiusmodi inueni-
emus alios illi definitos polos. quando-
quidem non est e fixis stella, quæ alicu-
bi polus non habeatur hoc nostro vel ex-
actior, vel ita, vel propè exactus?*

IN TERTIVM LI- brum de Cælo.

LXXIII. 99. *Materia tertij libri neq₃ conueni-
enter continuatur secundo, nec ipsi con-
uenienter hæc quæ quarti est.*

100. *Ibi contra Platonicas superficies euagi-
nans gladium atq₃ vibrans, findit sibi
vultum & suam primam materiam sustollit.*

IN QVARTVM Librum.

LXXIII. 101. *Graue & leue non dicuntur de
corporibus naturalibus naturaliter constitutis.*

102. *Etherogeneis telluris partibus vniuersis &*

partium homogeneis motus qui primo &
per se conuenit, est circularis.

103. Partium telluris nulla est aptior centro
vel circumferentiæ quam alia.

* Astra omnia quæ fixa dicuntur, ultra sensi-
biles planetas per se lucentia sunt, vt per
se lucet hoc prope nos put a sol.

104. Contra naturā est ergo quod dicitur telluris
omnes partes appetere definitē centrum, nō mi-
nus enim adpellunt vicissitudine quadam aliō.

105. Est quippē & animal quoddam terra.

106. Cuius partes neque locum neque subiectum
aliud agnoscūt a suo toto, cui naturaliter
& indiuidualiter congruunt.

107. Difficile igitur est videre partium natura-
lem aliorum extra suum totum adpulsum.

108. Impossibile est sphaeram vllam perpendicula-
rem rectumue subire motum.

LXXV. 109. Ex principijs Peripateticis sequi-
tur grauisimum omnium esse aerem.

LXXVII 110. Graue & leue nobis est respecti-
uē & rationaliter, non autem absolute &
naturaliter.

LXXVII. 111. An non omne elementi genus per-
petuō obtinet superficiem semidiametro-
rumque omnium partes?

* Non ne quod nobis est ascendens alijs est
descendens & e conuerso?

LXXV. 112. Ex principijs Peripateticis etiam
sequitur non simplex elementum obtinere
centrum, sed compositum vt metallum.

LXXVI. 113. Præter aerem non est elemen-
tum quod à compositione absoluas.

114. Hunc autem huiusmodi præterquam circa
globos non agnoscimus.

LXXIX. 115. Ab aere peregrinis impressionibus
affecto male de aere philosophatur Arist.

116. Non minus naturaliter è fundo emergit,
quam fundo immergitur aqua.

117. Ex positis à Peripateticis concludas oportet
aliam esse naturam illius ignis qui cre-
ditur in concavo orbis lune, ab ipso qui est
apud nos & generatur in aere.

LXXX. 118. Idem appulsus partis ad locum pro-
prium contendentis grauitas dici potest at-
que leuitas.

119. Ad Antipodes nostros & aliarum stellarum
incolas ad certum punctum æthereæ regio-
nis relationes vicissitudinales ipsius sursum
atque deorsum necessario nos subire cõstat,
quemadmodum si terram circumeas, ipse
tibi oppositis pedibus ambulabis.

120. Grauius nobis est quod plures sub eisdem
dimensionibus partes comprehendit.

PYTHAGORICÆ, ET
PLATONICÆ PERIPAR-
eticis imperitiæ assertiones
quas probamus, &
defendimus.

DE NATURA.

Natura est sempiterna & individua essen-
tia. 2. Diuine providentiæ instrumen-
tum. 3. Per insitam sibi sapientiam a-
gens. 4. Quæ quamuis ad certum finem omnia
dirigat, nulla tamen imaginatione consultatio-
neue ducitur. 4. Ab imperfectioribus ad perfe-
ctiora progrediens mundum efficiendo, se ipsam
quodammodo efficit. 6. Indefatigabilis. 7. nihil
eorum quæ habet sorte nacta. 8. Certis rationi-
bus seminalibus certas necessario formas ubique
explicat. 9. Quibus tamquam principijs atque
regulis motus omnes qui per se indeterminati sunt
certo quodam tenore desinit, & librata quadam
moderatione multiforme quidem ducit ad opus, v-
niiformi tamen ordine. 10. Ipsa est ars viuens
& quadam intellectualis animæ potestas non ali-
enam sed propriam, non extrinsecus sed intrin-
secus, non electione tali sed essentia tali materi-
am perpetuò figurans: vtpotè non sicut statuarius
externè

externè cum discursu, & instrumento operatur,
sed perinde vt Geometra dum vehementer quoddam
affectu figuras imaginatur, spiritum eius inti-
mum imaginatione mouet, atque figurat.

DE VNIVERSO.

VNiuerſum (ni velis dicere duplex corporeum
& incorporeum & horum vtrumque infi-
nitum) eſt vnum infinitum ex incorporea
& corporea, ſenſibili inſenſibiliq; ſubſtantia con-
ſiſtens. 2. Omnium capaciſſimum & perfectiſſi-
mum ens. 3. Cuius intelligibilis ſubſtantia tota
ſemper & vbique eſt. 4. Quinimò ipſa eſt ipſum
vbique. 5. Nullam diuiſionem admittens. 6. A
motu aliena, & conſequenter ſuprà prouidentiam
conſtituta. 7. Ipſum quod eſt corporeum neq; mo-
ueri neque manere ſatis vnumquam commode dixe-
ris. benè autem immobile. Item quod idem per-
manet & mouetur. 8. Ipſum infinitum cum ſit,
totū quoddā nō eſt, neque ipſius aliquid eſt pars.
9. Omne intellectum, & omne ens extra caſum &
rationem exiſtens. 10. In eo tria licet contempla-
ri Legem, Iuſtitiam, & Iudicium. Legem in mē-
te diuina quæ eſt ipſa rerum omnium diſpoſitio,
Iudicium in mente animæ mundi ad diuinæ legis
normam ſingula decernente, Iuſtitiam in omnium
adpulſu atque voluntate ſingula iuxta animæ
mundi decretum exequente.

DE MVNDO.

Mundus iste sensibilis (quia finitus) respektu vniuersi , vnius , entis , infiniti , nulla est pars. 2. Ideo rectè Xenophani & Parmenidi non ens. 3. Platoni in maligno positus , non tamen malus , neque (vt Gnostici volunt) male institutus , contrarietatem se non valens expellere. 4. interim animal est à mente dependens perfectissimum propriam sicut & nos animam habens. 5. Deus quidam ad intelligibilis mundi productus exemplar. 6. Nec separatus ab efficiente suo neque commixtus illi. 7. Secundum esse totum à Deo dependens simul totus fit semper & simul semper totus factus. 8. Ideo siue ipsum temporaneum credas , siue æternum mentis oculis complectaris , ex nihilo à prima mente productus intelligitur aut produci. 9. Eius materialia principia sunt Terra , seu Atomi , seu Arida , Abissus seu Styx , seu Oceanus , Spiritus , seu aer , seu cælum , seu firmamentum. 10. Eius prima accidentia (si tamen accidentia dici possunt) sunt Tenebræ & lux , ex quibus subinde est ignis , & caligo in genere , quæ nobis sunt secundaria elementa.

Errata corrige

pag. versu.

6.	6. ponæ.
9.	6. id genus.
10.	12. logicum & morale distin.
13.	13. considerationem elici posse.
14.	penul. ibi notat ord.
16.	3. contracti ad natur.
25.	6. potius aliis.
37.	10. apud nos globis.
49.	10. sensu indicante.
62.	13. semper immobili.
65.	5. licet nulla sit ex parte.
66.	5. differt, velocius enim transitur spacium modicum quam multum: aut quia quod est in medio & cedere debet est differens, facilius enim etc.
	17. ita spacium.
71.	3. sed & cum dimens.
	9. tum separatum.
79.	9. rei ætas.
96.	penul. motor vllus erit primus, quare v'ti. cuiusque mobilis motor propria.
105.	17. Geometricam.
114.	7. constat, ignea.

Scribatur perpetuò pro Methaphysica, Metaphysica.

ARTICVLI
DE NATVRA
ET MVNDO ANO-
lano in principibus Europæ A-
cademijs propositi: quos Ioh. Hen-
nequinus nobilis Parisiensis sub eius-
dem fælicibus auspiciis contra vulga-
ris & cuiuscumq; aduersariæ Philoso-
phiæ professores triduo Penteco-
stes in vniuersitate Parisiorum
defendendos euulga-
uit.

Breuibus adiectis rationibus.

*NIHIL quod ad vniuersalem fi-
dem atque religionem infirman-
dam faciat, dicturus & asserti-
uè vniquam definiturus, neque
ad certum philosophiæ genus pro
ea quæ secundum humanam rationem est veri-
tate anteponendum statuendumque laboraturus,
sed vel ad (illustrioribus philosophiæ professoribus
dignam)*

dignam) exercitationem: vel vt quanta sit adeo
 vulgate atque in ore plurimorum celeberrimæ Peri
 pateticorum disciplina firmitas vel in firmitas, elu
 cescat: Iordanus Brunus Nolanus subsequentes v
 niuersis Europæ Academijs discutiendos proposu
 it articulos, & ego Ioh. Hennequinus Parisiensis
 sub eiusdem clypeo in omnium literarum parente Lu
 tetiæ vniuersitate, publicè defendendos exposui.
 Eos ita ipsi ordinasse placuit, vt horum series il
 li seriei perpetuò respondeat, quæ in libris capi
 tibus atque sententijs scientiæ & historiæ de na
 tura apud Aristotelem comperitur.

ARTICVLI CIRCA PRIMVM PHYSICI auditus librum.

ARTICVLVS I.

De subiecto scientiæ naturalis.

VSQVAM Aristoteli natu
 ralia, corporea, mobiliaque en
 tia esse subiectum scientiæ non
 intelligunt Peripateticorum plu
 rimi: neque Aristotelem ipsum
 ubique naturam exclamantem exaudiunt.

ARTI-

RATIO. PHYS. ARTIC. 3
ARTICVLI PRIMI
RATIO.

HIC nondum Aristotelicam, sed Aristotelicorum ferè omnium notamus in propriis principijs ignorantiam. Hic illud est in memoriam reuocandum, quod cum inter philosophos quaeritur, an aliquid sciatur, alijs partim, alijs verò prorsus affirmantibus vel negantibus, ad veram perpetuò respicitur scientiae rationem, quæ cum illis primo posteridum analyticorum libro definita sit, nimirum de subiecto naturalis scientiæ, seu contemplationis naturalis inquirentibus, non obtrudendum est corpus, sensibile, mobile, naturale. Si subiectum scientiæ debet esse æternum, immutabile, verum, constans, simplex, vnum, semper ipsum, vbiq; ipsum. Neque etenim vniuersum ipsum, quatenus vnum, vniusque naturæ, absoluta substantia concipitur: Sed certè ipsa vniuersa natura, seu substantia, scientificæ (si qua est) obijcitur contemplationi. Illa inquã quæ principium motus omnis est Aristoteli. Illa quæ est substantia eorum, quæ in seipsis motionis principium admittunt: Non hoc cælum, non hæc astra, non ali-

A 2 quid cer-

quid certè tale, quo haud quidem scibilis, sed
 sensibilis opinabilisue sibi vendicat rationē. Hinc
 subiectum scientiæ demonstratæq; conclusionis
 perpetuò specificè singulariterq; sumitur, nusquā
 verò pluraliter atq; numeraliter: Siquidem de
 sole secundum speciem, aut certè de solis natura,
 de animalis natura, deq; animæ natura, quan-
 doquidem de solibus, de anima, deq; cælo, histo-
 ria perpetuò dicitur esse, non scientia. Curigitur
 contra Aristotelis morem, & omnium philoso-
 phorum dicendi consuetudinem, ens mobile, ens
 naturale, corpus mobile, corpus naturale & si-
 milia scientiæ subiectum astruunt? Cur vbi qua-
 ritur an de rebus naturalibus sit scientia, concor-
 diter omnes in eandem feruntur affirmatiuam,
 vt postmodum contra eos vbique adeo Aristote-
 lica reclamante præceptione, sophistarum more,
 ad excusationibus & glossematibus colorandam
 atq; pingendam potius, quam ad negandam fal-
 sissimam conuictāq; sententiam recurrant: atq;
 ita quod excusare nequeunt, tam bene velare cō-
 tendunt, vt eorum pertinacis ignorantie turpi-
 tudinem illi soli non videat, qui nihil omnino
 vident. Quid enim (per Deum immortalem)
 aliud est dicere, de ente mobili secundum rati-
 onem for-

onem formalem, vniuersalem, communem, quod eius essentiam, et simplicem quidditatem, non ratione qua compositum, subsistens, particulare, materiale scientiæ subiectum esse, quam docere non ens mobile, sed entis mobilis naturam esse, qua scibilis valet subire rationem? Quid inquam aliud est isthac loquendi forma, quā irresolutissimi sequi ipsum destruētis & abnegātis indicium ingenij. Quid insuper aliud est, dicere de hominibus esse scientiam, secundum specificam & vniuersalem rationem, quā dicere non de hominibus sed de natura hominis. Non ne modificationes istæ de multis faciunt vnum, de plurali singulare, de naturalibus naturale, de naturali naturā? Considerate an Aristoteles docuerit vnquā dicere de Socrate, de Callia de Platone, esse scientiā, secundū quod homo, de homine esse scientiam secundum rationem specificam, quoad eius substantiam, essentiam, naturam: an potius sint quorundam Scoticularum voces, atque similium cucullatorum? dum verius Peripatetici dicant, nec de Socrate, nec de Platone, nec de Ioue, neque de homine neque de dijs, aliud esse præterquam historiam: sed de natura hominis, deque natura deorum. (si qua fortè apud nos) tanquam de vniuersalibus scientia dicitur. Consideretur an Peripateticorum

more, scientiæ significationem, per communiter, propriè, & propriissime, an captiunculatorum more distinguere consuescant. Sic illi de sôccis, de cicatricibus, de præputijs: Grammatici rectè diptongandi, accentuandi, & punctuandi, caupone rectè coquendi, atque sophisticè propinandi scientiam dicunt. Nec minus agasones bestie recta domum redeunti scientiam tribuere possunt. Perpendite an iuxta philosophorum principum consuetudinem distinguentes dicant, particulare & mobile non primò, non immediate, sed mediatè atq; secundò scientiæ subijci. Cū ipsius Aristotelis vestigijs insistentes animaduertere debent, sensibile, mobile, particulare, nec primò, nec secundò, nec mediatè, nec immediate, nec per se, neq; per accidens, esse posse scientiæ subiectum, quemadmodum quod est per se sensibile, ne per accidens quidem potest esse intelligibile, quod est per se particulare & mobile, nec per accidens potest esse vniuersale & immobile. Vnde nunquam Aristoteles in particularibus, scientiæ nomine vsus est. neq; vti docuit primo posteriorum Analiticorum libro inquiens. Qui quod omnis triangulus habet tres angulos sciuit, quod hic, qui est in semicirculo est triangulus, simul inducens

ducens cognouit. Neq₃ vti docet vbiq₃, vbi
 dum aliquid demonstratiue si illogizare contendit,
 siue circa naturalia, siue circa diuina, à physi-
 cis terminis vbiq₃ abstinens, ad Mathematicos
 adsumendos deuoluitur, quò non de subiectis, sed
 de subiectorum natura, contemplatiuam specula-
 tionem esse insinuet. Qui igitur de mobili, de cor-
 pore, de naturali, immo de mobilibus & na-
 turalibus scientiam esse dicunt, ydem eam aiunt
 esse secundum quod & quatenus, ac si dicant, o-
 bliquè, excusatorie, reflexiue, conuersiue, me-
 diatè, & communiter loquendo, improprie, in-
 directe, secundario & per accidens: ydemq₃ non
 sunt philosophi, imo nec Peripatetici, nisi secū-
 dum quid, obliqui, reciprocales, indirecti, se-
 cundarij, accidentales, & improprii, proprie
 autem captiunculatores, fugacissimi, & trans-
 uolæ pugiunculi.

IDEM EX CONDITI- ONE SVBIECTI INSI- nuatur.

HIS ad maiorem elucidationem (quando
 ita circa istiusmodi quæstiones, simbras
 maximè dilatare consueuerūt ysdē placere

mibi certe suadere possum) plures additæ subiecti scientiæ conditiones, quibus designati homines nobiscum Aristotelis vocem audire cogerentur. Si enim primò scientiæ subiectum debet esse ens, quia non ens, non est scibile: constat quod apud maiorem melioremq; philosophorum partem, naturalia (quandoquidem mobilia & inconstantia sunt) non vera, & non entia habentur & appellantur, & quod perpetuò constat atque manet, constare, atque manere dicitur, est natura. Si secundo subiectum oportet esse cognoscibile, quia frustra scire quærimus impossibile sciri, constat maxime cognoscibile (etiã si nō cognoscatur) haberi maxime verum ens, constans, talia non sunt naturalia vlla, sed natura.

Si tertio debeat esse intelligibile, quia sensibile & imaginabile, & opinabile, sensum, opinionem, atque fabulam statuunt, Intelligibile nimirum non est naturale vllum, imò naturale intelligibile nihil aliud esse constat, quam ipsam naturam, ipsaque est quod tandem ex naturalibus intelligibile resultat.

Si quarto oportet esse vniuersale, quia de particularibus scientia non est: certè quod in omnibus sit, & in omnibus verificetur & de omnibus verè dicitur, nihil aliud est quam natura.

Hinc

Hinc ubiq³ natura queritur, siue per vniuersale quod facit ad eius scientiam, vt pote vbi est scientificum, in quibus ipsa omnino ordinatissimè se habet, siue per particulare quod facit ad eiusdem historiam, vt in Metheorologicis, in ijs quæ de animalibus, de plantis, & in genus alijs. vt item vbi inordinatio est ex parte difficultatis, quæ turbat ingenium cognoscentis. Vnde Aristoteles circa suam de anima inquisitionem humiliter sentiens, ipsam inter historias circa naturam adnumerat.

Si quinto ipsum opus est, vt in vniuersis artis inquisitione partibus innotescat, vel saltem inquiratur, constat ipsam verificari, comprehendiq³ finaliter, tum in tota speculatione, tum & in vniuersis eius (quæcunq³ & qualescunq³ sint) partibus. Finaliter inquam & obiectiue, quia duplicem in quacunq³ arte subiectionem comprehendimus. Est etenim quod materiam adequat illam, vtpote quod subijcitur operationi, vltra & extra quod actio artificis non extenditur, sicut est lapis vel lignum, vel æs, vel ijs omnibus cōmune, in arte statuaria, quod tum omnibus tum singulis subijcitur operationibus. Est etiam quod finaliter adequat artem, vtpote quod operationi tanquam finis eiusdem obijcitur. Vl-

tra & extra quod, illa non intendit, sicut est in arte statuaria statua, quam totum opus, & singuli operis actus intendunt. Hic subiectum vñ intentionis materialiter, non est vñ totale, sed iuxta partium multitudinem multiplex: nisi quis naturale non quatenus denominat (vt frequenter capiunt ij, de quibus supra dictū est,) compositum ex natura quæ est materia, & ex natura quæ est forma, vel natura i-psum subsistens: sed quod denominat habitum scientiæ, vel historiæ, qui contra diuinum, mathematicum, magicum, logicum, morale & naturale distinguitur: quandoquidem subiectum explicitè in recto de tota phisica, & de singulis eius partibus prædicatur: Subiectum autem quod finaliter est subiectum & intentionis, obiectum vulgo appellatur, quodq; obiectiue considerari dicitur, certè est ipsa natura, vt manifestat ipse Aristoteles, qui omnium tractatum vbiq; reddens rationem, quoniam (inquit) de natura est scientia, circa naturam est consideratio, ad eam quæ de natura est historiā, hoc conducere videtur. quoniam methodus nobis est de natura. Si sexto opere præcium est vt eius passionēs demonstrentur, id est quæ illi circumstant, quæ illud concomitentur, quæ illud antecedant, quæque con-
sequan-

sequantur, utpote causas & principia, ex quibus est seu cognoscitur: ad naturam sane omnia spectare videbuntur, cuius ubique rationes, modi, species, circumstantiae, indicia, effectus atque rationes, patefieri volunt. Si septimò deceat ut eo nihil aliud proprius assignari possit intentionis subiectum, iam quod nam magis meliusque est uniuersale illud æternum, immobile, semper idem, intelligibile magis, à sensibili semotum, quod in materialibus in principio intenditur, in progressu queritur, in fine contemplari licet, præter ipsam naturam? ad quid aliud historiae atque tractatus rerum naturalium aduertunt?

Si octauò. Peripateticis ex autoritate eorum principis definiendum est de subiecto intentionis, si ex verbis auctoris philosophi, cuius est maxime suam aperire intentionem, propositum artis exaucupari debeant. Audiant illum in principio primi de physico auditu, ubi proponens quid agendum sit circa principia huius philosophiae, inquit, circa principia scientiae de natura. In principio tertij libri, illud ipsum repetit. Vbi tractatum de infinito adoritur, quoniã inquit de natura scientia est, circa magnitudines & motum & tempus, & cetera, ideo huius scientiae propria consideratio est de ipsa. Circa principium octauij libri, assignans causam pertractationis de primo motu, & de primo motore,

considerationem hanc ad eam quæ de natura est spectare. Audiant illum in principio primi de cælo & notent an aliud proponat ab eo quod in primo, tertio, & octauo phisicæ auscultationis proposuerit? Ibidem inquit, scientia de natura plurima circa corpora, magnitudines, passionēs & motus & principia talis substantiæ versari. Omnia propter naturā, quæ in ipsis inuenitur & aperitur perlustrari. Vbi indicat se non per se corporum scientiam intendere, deq; eiusmodi quæ naturam habent præcipuè inquirere, sed vndiq; vbiq; & per se, naturam persecutari, & ideo circa corpora & id genus alia speculari, vt naturæ noticia subeat: minimè mobilibus animum addixisse, sed ei quod in ipsis est substantia, & immobile motus principium. Idem in principio tertij de cælo repetit, inquiens. In ijs quæ in hac philosophia considerantur, plurima esse ad historiam de natura, magis quam ad scientiam, quia plurima contemplatio est circa corpora composita, vnde quasi ex historia, non ex perfecto vniuersali, scientiam naturæ persequimur. Audiant illum tandem in principio Meteororum epilogantem, notentq; quod de vniuersis precedentibus tractatibus, non mobile, non naturale, non compositum, non aliud huiusmodi, sed naturam

& mo.

& motum se inquisiuisse resumit. Eius hæc extant
 verba. De primis igitur causis naturæ, & de o-
 mini motu naturali. De astris autem & elemen-
 tīs secundum quod sunt disposita secundum supe-
 riorem lationem, (id est secundum quod habet
 principium motus lationis, vtpotē naturam in
 seipsis) similiter de generatione & corruptione,
 quorum principium est natura. Audiant eundē
 ibidem, sequentes tractatus superioribus conti-
 nuantem, indicantemq; se aggredi historiam e-
 orum, quæ fiunt secundum naturam, inordinati-
 orem tamen. Idem ex proæmio libri de anima
 quo historicā appellat, cōsid. elicere possit. Idē in
 innumeris alijs locis aperit, quos ista luce videre
 & cōsiderare poteritis, vbi perpetuō accipit natu-
 ram, vt de quo est scientia, consideratio, contem-
 platio, historia. Cælum verò, Elementa, mobilia
 omnia, corpora vniuersa, tanquam circa quæ na-
 turæ consideratio versetur, & tanquam ex qui-
 bus naturæ species intelligibilis eminet. At vbi
 vnquam de naturalibus, de naturali, de ente mo-
 bili, de corpore mobili, vel de alijs huiusmodi,
 methodum, considerationem, scientiam, vel histo-
 riam dixit?

SECVNDVS ARTICVLVS.

In pre-

IN proæmio physici auditus duplicē cognoscendi rationem quarum hæc quidem physica est, illa methaphysica, ab Aristotele insinuatam non capiunt: ut tandem in speculationis istiusmodi progressu non minus extra Aristotelis eorum principis intentiones, quam ex eiusdem intentionibus fallantur atque fallant.

RATIO.

Circa secundū articulum illud animaduer-
tite, quod cum Aristoteles in prima pro-
æmij parte dicit, procedendum esse ex ijs,
quæ sunt circa principia scientiæ de natura, no-
tat ordinem quem tenere debet tractatus phisici
auditus inter ceteros suæ naturalis philosophiæ
libros. Cum verò in sequenti parte dicit, innatam
esse nobis viam, ex notioribus nobis, ad notiora na-
turæ: vnde ab vniuersalibus, confusis, hoc est vni-
uersis, totis, cōfusis, contractis, compactis, indistin-
ctis, veluti cōmixtis, ad particularia, partes, sim-
plicia, distincta, absoluta, pura, immixta, à con-
sideratione videlicet & contemplatione per
modum contractionis & impuritatis, ad contē-
plationem absoluti, solius, nudi, atque puri.
Vbi notat ordinem quem habet contemplatio
naturæ, per naturalem philosophiam, quæ
physica

physica dicitur, ad contemplationem naturæ per
 diuinam philosophiam, quæ Methaphisica no-
 minatur. Quid enim? Nonne à naturæ
 quemadmodum composita, vtpote secundum
 quod huiusmodi. nempe vt est principium rerum
 naturalium, ad eandem absolute capiendam,
 partim ex quinto Methaph. partim ex alijs eius-
 dem discipline libris. Nonne à principio, cau-
 sa & elemento rerum naturalium, ad absolute
 capiendum principium, causam, & Elementum,
 post habitam eiusdem distinctionem & multipli-
 cem rationem ex quinto Methaph. et alijs. Non-
 ne à materia & forma, actu & potentia huius-
 modi, ad materiam & formam, potentiam &
 actum, absolute, ex octauo & nono Methaph.
 præsertim? Nonne à cognitione vnius materiae,
 vnius motoris etc. ad cognitionem vnius simpli-
 citer, & in contractè, à multitudine seu plura-
 litate principiorum, entium, specierumq; mo-
 tuum, ad pluralitatem simpliciter, à differentia
 contrarietateq; principiorum & entium, ad ra-
 tionem differentie contrarietatisque simplici-
 ter, vt sunt videlicet circa vniuersaliter ens,
 à consideratione motus vt sequitur naturam,
 estque subiectiuè in naturalibus vniuersis.
 ad considerationem eiusdem absolutiorem.
 distincti-

distinctiorem, simpliciore, ut videlicet entis
 passio, atque specierum eius differentiam consti-
 tuens: à ratione finiti, contracti, ad naturalia,
 ad eiusdem distinctam, incontractam, & abso-
 lutam rationem. ex decimo Methaphisi. Nun-
 quid non à consideratione circa substantiam mo-
 bilem in phisicis, ad considerationem circa sub-
 stantiam absolute, simpliciterq; capiendam pro-
 greditur. à contemplatione mouentium intelli-
 gentiarum ut sunt motrices, ad earundem con-
 templationem pro ut sunt: à contemplatione vni-
 us principis motoris, ad eam quæ est vnius princi-
 pis absolute, ex duodecimo Methaph? Quis tan-
 dem non videt, quemadmodum à speculatione
 naturæ circa species sensibiles seu naturales, ad
 speculationem eiusdem circa species in seipsis, par-
 tim in tertio & quarto, partim in tertiodécimo,
 & quartodécimo Methap. vbi de vniuersalibus
 de principijs, de numeris, de ideis, usq; quæ sunt
 circa hæc, examinando & disputando inquirit?
 Hinc proportio Phisicæ ad Methaphisicam. 1. cō-
 cluditur esse, sicut considerationis de simo, ad con-
 siderationem hinc quidem nasi secundum se, in-
 de vero curuitatis. 2. sicut cognitio secundum
 nomen, ad cognitionem secundum significati de-
 finitionem, & partium eius sensum. 3. sicut con-
 fusè

fusi mixtique conceptus, ad distinctum & immixtum. 4. contracti ad absolutum. 5. concreti ad abstractum. 6. rationabilis ad intelligibile. 7. ut scientia ad sapientiam, 8. ut intellectus speculatiui ad contemplatiuum. 9. ut notitia adolescentis puerorum, qua appellant omnes viros patres, & omnes feminas matres, ad notitiam adultā aliorum distinguuntur vnumquodq; : termini enim confusi in physicis accepti, in sua significata significatorumq; species distinguuntur in Methaphysicis, ut maxime patet ex quinto Methaph. vbi omnes significationes adducuntur substantia, cause, principij, elementi, infiniti, ceterorumq; quæ in naturalibus, non nisi obiter & ad modicum distinguuntur. Methaphisicus enim distinguit horum vnumquodq;, utpote qui ens non secundum vnā contractamq; rationem, sed secundum omnem, absolutam & incontractam, quā solummodo distinguendo, & in omnes rationes diuidendo. Aristoteles lucrari pertentat. quod quam feliciter faciat aliàs aperiemus.

ARTIC. III.

VNum ens infinitum immobile bene posuit Xenophanes, & eius discipulus Parmenides, & huius discipulus Melissus, nec feli-

citer eos infectatur Aristoteles.

RATIO.

XEnophanes ex ipsius Aristotelis verbis eternū voluit esse quicquid est. Si ei9 quod est nihil, & non ens, non potest esse principium. si quidquid est, in nihilum labi nequeat, si omnia fiunt, nihil praeexistit. si q₃ ei quod est aliquid accedit, iterum ex nihilo fiat oportet. quia in eo quod est paucius, non est id quod est amplius, inque minore maius esse non potest,

Ipsū quoq₃ ens, mole infinitum sit oportet, quia sicut nō habet principium temporis quādo factum sit, ita neq₃ terminū vnde factum sit: similiter neq₃ temporis instans, neq₃ magnitudinis terminum in quem desinat. Idem vnum sit oportet, quia plura ad inuicem necessario mutuo sese terminare oportet, inuicē q₃ aliud aliq³ finē esse.

Simile quoq₃ vndequaq₃ sibi, quia dissimilitudo iam proximē negata, pluralitatem statuit. Ipsū idem prae dictis rationibus, eternitatis, immensitatis, vnitatis, vndequaq₃ similitudinis, immobile sit oportet. Non enim mouetur, nisi quod aliquid excedit & tale vel in plenum, vel in vacuum, quod extra infinitum esse nequit. Doloris,
agritu-

agritudinis, morbiq³ expers: tale enim sit oportet, quod neq³ situ transponitur, neq³ forma diuersificatur. Alteri quoque admiscibile non erit, admixtione enim quod non est procreatur, quod erat interit: admixtio item ex multis sit oportet. Hec ille, qui ens & verum appellabat quod mente intellectuque comprehenditur, rerum substantiam, naturam vniuersam. coetera verò quae sensum communem & imaginationem pulsant, quaeque in vultu & facie naturae esse videntur plura, diuersa, contraria, mobilia, alterabilia, admiscibilia, ille non entia, non vera appellabat. Unde Parmenides eius socius atq³ discipulus, se ab intellectu ad opinionem ab eo quod est verum ad id quod est apparens, ab entis contemplatione, ad non entis ratiocinia dixit proficisci, cum post positum vnum infinitum & immobile, sicut Xenophanes, ad ponendum duo contraria principia, hinc calidum, lucidum, leue, inde frigidum, obscurum, graue conuerteretur. Aduersus istos orthodoxa intelligentia examinatos, quid rationis habeat Aristoteles non conijcio, sed cum grauior occasio dabitur, ad singulas Aristotelicae inuectivae partes respondendum.

ARTIC. IIII.

EX eo quod Parmenides dixit vnum vndique sibi aequale, atque sphericum, &

*Melissus vnum asserit infinitum, minimè contradic-
tio sequitur inter illos, sed potius alter alterū
exponit*

RATIO.

Quod est finitum non est vbiq̃ue equale,
sed à centro duntaxat. quod si equali-
tas à centri non differente distantia vel
æquidistantia rationem obtinet, vndiq̃ue equa-
le illud solummodo erit, quod vbiq̃ue cẽtrū habet,
estque ex omni parte sphericum. Sicut iuxta in-
telligibilem modum est in Deo, in natura, in vni-
uersi vna substantia, iuxtaque rationem pro-
priam in hoc sensibili vniuerso conijcitur, in quo
nulla stella, nullus mundus, nullus orbis in cir-
cumferentia dicitur alteri, qui sibi non sit in cẽ-
tro. quia vndiq̃ue in vniuerso equalis habetur ad
magnum paruumque horizontem respectus. In-
finitum igitur sit oportet, quod vndiq̃ue equale
esse debeat.

ARTIC. V.

VNum igitur infinitum ens dicimus, ex quo
quidem nihil effluat proprium & in quod
nihil influat peregrinum.

RATIO.

RATIO.

PArticularia ea ratione corruptionem subire dicuntur, quia partium constantiam, ordinem & simmetriam, quam ad hoc vel illud integrum cōstituendum quādoq; nacta sunt, amittunt: vbi velut à diuersis continentis mundi regionibus, diuersæ veluti partes in vnum concorditer coalescebant: vnde iterum dissidium perpeffuræ, ab vno ad diuersas veluti regiones emigrabunt. quod sanè continuè (etiam cum compositum optimè consistere videtur) efficiunt: siquidem è quocunque composito (licet vbi magis appareat vbi minus) quedam sibi cognata, propriaq; effluunt, alijs influentibus peregrinis, & quoadvsq; hæc quæ ad vitæ suppetentiam faciunt, extrusa non fuerint, & quæ ad compositi fatale detrimentum sufficiunt intrusa non fuerint, constare, viuere, vnum, idemq; creditur esse indiuiduum. Vniuersum verò infinitum, cui nihil est extra, nec certè quod peregrinum illi accedat habet, nec quo eius domestica ab ipso recedant agnoscit.

ARTIC. VI.

Ipsum certè substantialiter est immensum chaos, vel aer immensus, vel atomi infinitæ: quibus ad rerum generationem atque vicissitudinem: ordinatricem, segregatricemque oportet præesse mentem, spiritumque omnibus infusum, omnia viuificantem, exagitantem, alentem.

RATIO.

Iuxta multiformem rationem, per multiplices vias & ordines atque media ad rerum naturalium contemplationem accedentibus, multiformis multiplexque occurrit, idemque verus atque scientificus definiendi & iudicandi modus: quocirca nulla est sententia & contemplationis via. quam non omnino indignus philosophus attulerit, quæ nobis in aliquo ordine, & certa quadam ratione non probetur: In omni tamen philosophandi genere, (licet ipsum non omnes expresserint vel curarint, vtpote qui magis ad aliquam praxim, vel ad definitam quandam potius, quam ad vniuersam contemplandi rationem adspirarunt) alterum intelligimus quod rerum est substantia atque materia, alterumque quod omnium sit efficiens, director, & ordinator.

ARTI-

ARTIC. VII.

Logicè quidem definiētibz aut mathematicè, simplicia compositorum principia videbuntur: ita enim literæ atq; sillabæ principia sunt dictionum, & lineæ figurarum, alioqui prius natura sunt dictiones atq; figuræ: haud secus in natura tutius intell genus simplicia & particularia composita ex vno, & vniuersali chaos, exire atque segregari, quam ex hinc indeque positis simplicibus coalescere.

RATIO.

Certè aliter literæ atq; sillabæ extant dictionum principia, & lineæ figurarum, quam vulgata elementa dicuntur & intelliguntur principia corporum: hæc enim sunt veluti res, illa veluti signa quædam. Porro sicut non physicè punctus fluit in lineam, vt cuius esse possit materiale principium, neque linea in superficiem, neque superficies in corpus, sed abstractiuè post corporis habitum sensum, istos subire placet progressus: ita nimirum vbi non sunt eadem vel similes naturæ resolutiones, ad vera secundum naturam principia comparata. nec philosophicæ sunt neque frugaliter disciplinales: quod si, ita est, philosophi illi, qui naturam

B 4 rationi,

rationi, non rationem naturæ conformant, & accommodant, logici sunt non phisici: temerarij machinatores, non frugi abstractores mathematici. magis utidem sophistæ quam philosophi.

ARTIC. VIII.

Nihil ieunius fingi potest quam materia illa prima Aristotelis rerum naturalium principium, quam sanè ex ipsiusmet Aristotelis decretis è medio sublatam esse comperimus, si non mathematicum, logicumq; sed naturale potissimum res naturales exigunt principium.

RATIO.

Si petas ab Anaxagora, quid est materia? quid videlicet primum subiectum rerum naturalium? Respondebit, compactum, compositum, confusum, mixtum quoddam. habet similiter quod adferat Empedocles, habet Melissus, Democritus, Pythagoras Plato habet & alij certè quid adducant. Aristoteles autem non nomine, nec ratione al qua definit quid sit illud primum: adducit quoddam ens, quod ideo reale non dixerim, quia magis logicum quam phisicum rectè conside-

Consideranti tandem principium apparebit. Quale enim primum subiectum, quale primum principium, quod ab esse sequentium non absoluitur, quod nullam ex se, sed omnem aliunde habere dicitur actualitatem, esse potest? Quale quod botius alijs indigum, quam ut quo alia indigeant assumitur? Quod Aristoteles ipse ex suis fundamentis hanc materiam destruat, manifestum est ex pluribus propria philosophia locis. & præcisè ex ijs iisdem argumentis, quibus circa principium tertij libri de cælo agit contra puncta, lineas, atque superficies Platonicas: ibi nullum graue ex non graui, nullum corpus ex non corpore fieri, verè atq; constanter affirmat. Mitto nunc rationes quas in Dialogis de principio, causa & vno, & in ijs quæ de generatione circa materiæ actualitatem adduxi.

ARTIC. IX.

CUr ubi circa naturalia consideratio instituitur, principium secundum formam ad metaphisicam considerationem prorsus referatur, nulla Aristoteli ratio est:

RATIO.

B 5

Eius

Eiusdem artificis esse materiam atque formam definire, nemo est qui abnuat. & pluribus in locis ipsemet Aristoteles testificatur. Cur igitur pro principij secundum formam habenda ratione, ad Methaphisicam transmittitur, cum tale principium non minus physicum sit, eo quod est secundum materiam? Nunquid enim ipsum quatenus principium est, vlla ratione e materia queat absolui? Nunquid quod perpetuo materiam recipit, & in materia consistit, & citra materiam non comperitur methaphysicum esse potest Aristoteli? At & quicquid sit de hoc, ubi in methaphysicis (per Deum) de rerum naturalium formali principio magis definit, quam in phisicis de materiali? An forte tunc de principio secundum formam determinat, cum Platonicas ideas, & Phythagoricos numeros nititur destruere? An talibus secundum formam principiis sublati, quipiam est quod eorum loco substitutum ab Aristotele possimus intelligere? An quemadmodum hic Aristoteles illud nobis innuit, quo omnia naturalia sunt materialiter vnum, ita ibi certum aliquid, & certa aliqua definiuit, quæ in natura specierum faciant diuersitatem, vtpote vnde naturalia adeo numerose secundum formam diuersificentur?

CIR.

RATIO. PHYS. ARTIC. 27
CIRCA SECVN-
DVM LIBRVM.

ARTIC. X.

*Aturæ nomine dignius esse formā
quam materiam nusquam proba-
re potuit Arist. Privationem quo-
que naturæ nomine insignire nes-
cio quam tute potuerit.*

CIRCA SECVN-
DVM PHYSICI AV-
DITVS.

RATIO:

*Usquam onstendit Aristoteles, vbi
sit formarum naturalium cōstan-
tia, cum quippe omnes particu-
lares corrumpantur, neque com-
muniter neque præ se rationem
eius principij, quod semper maneat oportet, habe-
re possunt. Ipsæ si e potentia materiae edu-
cuntur, & non extrinsecus ab efficiente in-
ducuntur, in materia veriori modo sunt,
& a ma-*

& à materia actus rationem habent. Hinc quod
 est forma Aristoteli, alijs est non ens, qui vni-
 uersum actum & veritatem ad materiam refe-
 runt, quandoquidem hæc formarum omnium pa-
 rens est & genitrix: nō est cōtra formarum vlla,
 (qualē cūq; capiat Aristoteles) ipsius materie prin-
 cipiū. Quod verē perseverat materia est, quia
 non minus particularis quæ est in me & in la-
 pide semper manet, quam vniuersalis: quicquid
 autem forma appellatur Aristoteli, (nisi ad vni-
 uersales faciat recursum) habet nouum esse. &
 abesse, nouiter inquam in superficie materie ap-
 paret & euanesceat. Quenam igitur forma est
 principium, si vlla quæ sit antè & supra parti-
 cularia non est Peripateticis? Quæ est in parti-
 cularibus, non est vniuersalis & incorruptibilis,
 & quæ est post particularia, intentionalis est &
 logica. Iacet igitur quantumlibet Aristote-
 les logicam materie & forme distinctionem, quia
 nunquam vt realis philosophus, reale & physicū
 principium adducet formam, nisi vel factus Pla-
 tonitus recurrat ad ideas, vel Pythagoricus ad nu-
 meros. Porro si hæc sunt in natura ex ut mē-
 tis ordinatricis, vel ex natura materie seipsam
 casu exagitantis, non est quod formam constitu-
 amus principium, sed vel efficientem & materiā,
 vel solam materiam, sub alicuius contrarietatis
 conditi-

conditione & moderamine. Sed de actu materiae & de existentia formarum in ea, partim diximus in dialogo de principio partim: ubi de generatione pertractabimus, definiemus, ubi & de priuatione, & de materiae appetitu quid nobis videatur aperiemus.

ARTIC. XI.

Astrologiam, Perspectiuam. & harmonicam tutius naturalis philosophiae partes in quies, quam inter physicam mathematicamq; considerationem medias.

RATIO.

Si Astronomiam, Perspectiuam & Harmonicam physicae partes fassus esset Aristoteles, nemo illum naturalem philosophiam perfecisse existimare potuisset. Atqui cur has inter mathematicam & physicam medias appellabimus disciplinas, cum inter abstractum à materia, & cum materia coniunctum, medium imaginari nequeamus? Non ne & Aristoteli physica est linea quam Perspectiuus accipit? Non ne physicos numeros Harmonicus? Non ne physicum accipit circulum, & quandoq; lineam & figuram Astrologus

logus, ubi (siue imaginata sint hæc, siue realia, siue intrinseca, siue extrinseca sphaeris ipsa dicantur) semper cosmicam materiam respiciunt.

ARTIC. XII.

Locum & tempus necessariae sunt rerum naturalium causæ & ad nullam positarum quatuor reducibiles: propterea tamen illas non destitit Aristoteles contra antiquorum consuetudinem sine vlla ratione prætermittere.

RATIO.

Quævis à tempore & loco, rerum naturalium productionem absoluerit? quis horum quidpiam citra hæc fieri vel esse dixerit? quis hæc non per se causas fateatur, cum causam facti ut plurimum adducimus temporis oportunitatem atque loci: defectusque rationem loci temporisque penuriam? Quis confidat hæc ad aliquod vel plura vulgarum causarum genus referre, cum neque pars rei sint, veluti materia & forma. neque efficientis præcisam rationem habeant: sed & continentis, adstantis, circum-

circumstantis, consistentis, & conseruantis: neque finis sunt rerum magis quam ad rerum finem, si non à finis ratione longè non absint. Imò neque exemplar ad formam quæ rei pars est reducitur, neque minus finis ad efficientem reducitur, quam exemplar: & ideo non minus meretur distinctum causæ genus nominari exemplar, quam finis. Aut igitur ad capita efficientem & materiam cum Platone causarum numerum reducamus, aut pari ratione ad pariter causas plures positæ progrediamur.

ARTIC. XIII.

Numquam natura errat: sique interdum monstra non produceret, erraret.

RATIO.

Non errat qui facit quantum & quale in se est, qui præstat quod melius commodiusque fieri potest, expeditque magis. & subiectum materie opus, pro subiectæ materie ratione tractat. Imò sicut intellectus atque sensus se habet ad obiectum suum quod si melius aliterque respiciat quam ipsum sit errat: ita et natura ad proprium subiectum, in quod si aliter agat, quam ipsum aptum natumque sit pati, errat. Neque igitur in vniuersali neque in particulari error est.

ARTIC.

ARTIC. XIII.

Natura fortuitum nihil esse potest.

RATIO.

Quicquid sanè natura facit, intendit, intendebatq; facere: vndique certas determinatasq; habet causas, certum determinatumq; finem. quod autem fortuitum dicitur, absolute à fortuna non est, sed ad hunc vel illum, cuius est incertus, insperatus, inexpectatusq; euentus. Sed pro ampliore quæsti resolutione notandum, naturam agere omnia, & non vnum sinè alio, Omnia item vnā esse substantiam, quæ non fit, sed est. Cui sanè enti innumerae adueniunt dispositiones, quarum hæ quidam sunt finis, illæ verò ad finem. Porro cum non sint ipsa rerum substantia, & id quod est, nihil est ita finis, vt ad aliud non tendat, vicissimq; ad omnia tendāt omnia, diuersorumq; respectu, & finis sunt & ad finem, & contra finē. Distinguentibus igitur naturam, in eam ex qua fit omne, & eam quæ facit omne. & quatenus ipsa est omnia, vt actus potensq; formare, & omnia à possibilitate & potēs omnia fieri; apparebit quæ admo-

admodum in ijs qui dicuntur agere propter finem
natura agit propter finem, & in agentibus finem,
natura agit finem. & in ijs quæ sunt ad finem,
natura est ad finem, in ijs quæ sunt finis, natu-
ra est finis. In ijs quæ à certo remota sunt fine,
natura à certo fine remota est. Si etenim vna
est omnium rerum substantia, vnum subiectum,
vna natura, de vno prædicata omnia certe verifi-
cantur. Si natura imaginetur extra rerum sub-
stantiam, vt quiddam perse existens, atque
sepositum, rationabilius sanè esset querere, an
agere propter finem illi secundum vnā, vel al-
teram contradictionis partem contingat. Sed v-
bi natura est ipsa vniuersalis rerum substantia,
& ipsum quod est, in diuersis sanè contrarijs
habitibus suppositis, diuersas contrariasque adsu-
mit denominationes & habitudines. Eiusdem
quippe substantiæ est, in eodemque naturæ græ-
mio dicitur contineri, cui de frigore destruyente
conqueri, & cui de eodem construente gaudere
contingat. Vbi igitur omnia agant propter fi-
nem, natura agit propter finem: si nihil ita agit,
natura non agit: ita si quædam agunt, quædam
verò non agunt, circa vnā rerum substantiam
contraria contradictoriaque concurrent. Dum
interim per ipsas dispositiones, & ordines in
C ipsi

ipsius ordinibus & in diuersis subiecti partibus, alijsq; dispositionibus, impossibilitas, repugnancia atq; fuga consistit. Istud in eadem subiecta linea erit manifestum, in qua simul duo recti anguli, alter rectus alter verò curuus, alter maximè rectus alter maximè curuus, rectus pariter atq; curuus exoriuntur, rectus simul & curuus intereunt. Ita vna est contrariorum natura, subiectumq; prorsusq; eadem substantia illis subiicitur. Idem igitur principium, medium, finisq; naturalium omnium natura est: eadem nempe vsia eius quod est bonum & malum, bonum & non bonum, calidum & frigidum, amicum & inimicum: idem est quod omnium horum denominationem suscipit, de eodem (inquam) omnia verificantur, atq; predicantur.

ARTIC. XV.

Rerum naturalium necessitatem ad omnes causas equaliter referimus, quia temerè Aristoteles diuersa causarum genera ea ratione comparat, vt ad earum aliquam necessitas magis referatur.

RATIO.

Temere

T Emerè queritur, an prolificationis necessitas ad patrem magis conspiciat, an ad matrem, cum tam malè hæc sine illo, quam iste sine illa proliferare possit. Similiter an materia plus concurrat an efficiens. In omnibus item necessario circumstantibus, iuxta diuersum causandi genus, comparatio vlla locum non admitit. Porro in eodem causæ genere consideranti, si agens vnus cum alio, vna materia cum alia, locus vnus cum alio, tempus vnum cum alio conferantur, accidet sanè vt rei necessitatem non equaliter ad hoc atq; ad illud referamus.

ARTIC. XVI.
CIRCA TERTIUM LIBRUM
VBI DE MOTV.

Actus existentis in potentia secundum quod huiusmodi, non magis definitio motus est quam multorum aliorum, quæ eadem ratione facillimum est definire. Sic etenim quies est actus existentis in potentia secundum quod huiusmodi, vita est actus existentis in potentia, anima est actus existentis in potentia :

quem sanè definiendi modum vtpotè nugacem
spernimus.

CIRCA TER- TIVM PHIS. AVDITVS VBI DE MOTV.

RATIO.

*Minusquidē forma Aristoteli actus
existentis in potentia est, siue sub-
stantialis illa sit, quam immedi-
atē suscipere dicitur prima mate-
ria, siue accidentalis, quæ subie-
cto in actu existenti superinducatur. Ita igitur
actus & potentia ad invicem referuntur, ut v-
bique horum alterum sit alterius, & ad alterum
sit. Hinc potentia vitam habentis endelechia a-
nima est, vita est perfectio vivere potentis, &
quies ipsa cui motus opponitur, non minus actus
existentis in potentia est. Imo & si omnis motus
est propter quietem, potiori ratione hæc actus
eiusmodi erit, quam ille possit esse.*

ARTI

ARTIC. XVII.

Nec tute motum actum imperfecti, neque
 sat verè actum imperfectum dixeris un-
 quam, interdum enim est actus perfecti,
 perpetuoq; actus perfectus est, si ad illud quod
 ad ipsum est in potentia secundum quod huius-
 modi respexerimus.

RATIO.

Omnimotui minimè conuenire constat, esse
 actum imperfecti, motus enim cælo vt a-
 ctus perfecti conuenit apud Arist. ipsum,
 & apud nos qui globis vniuersis. Hæc est ratio e-
 ius vt moueatur naturaliter. quod si non moue-
 retur, non esset sanè cælum Aristoteli: non enim
 altius neque profundius definit cælum, quam cor-
 pus circulariter mobile. Ille sanè est actus per-
 fecti, qui conuenit subiecto existenti in maxime
 sibi naturali dispositione, & vltimum attingenti
 endelechiæ terminum: vt ergo actus perfecti est
 anima, ita & motus iste naturalis qui animæ
 præsentiam per se tanquam propria passio conse-
 quitur, imo concomitatur. Nec obest quod omnis
 motus est propter indigentiam, ne dicamus ipsum
 esse actum perfecti, quia gradus sunt in rerum

speciebus, & vnaqueq³ suis numeris perfecta intelligitur. Porro vna numeri species quia ab alia comprehendatur, vel alia cōprehendat, imperfectum non dicitur. Hinc imperfectū non est astrum, quia cœlo indiget, imperfecti nō sunt soles, neq³ terra, quia mutuò suffragantur, quaten⁹ hoc est illis natura inditum, vt alia horum ordinem habeant ad alia. Quod si perfectionis ratio eōusq³ intendatur, vt ipsum perfectum sit, quod nullo indigeat, vnum erit perfectum vniuersum, neq³ dicetur perfectum, quasi perfecte factū, sed quatenus in eo nihil est infectum: itaque motus est actus imperfecti, quia vnum duntaxat immobile quod est ens, quod est vniuersum. sed non ad hoc respexit Aristotelis sensus. Quod subinde actum imperfectum, dixerit motum, non satis videre possum, quomodo excusare possit vt vniuersaliter valeat: quia mobilitis, quatenus mobile est, quis alius actus esse posset quam motus? edificabilis quatenus edificabile, quis alius actus vel perfectio esse potest quam edificatio? nunquid edificium? at edificium non est motus, sed post motum nacta perfectio, & actus qui non conuenit mobili, quatenus mobile: domus enim est actus perfectus edificabilis quatenus, notat potentiam non ad motum, sed rem constitutam, vt pote edificium: edificabilis autem, quatenus

notat

notat potentiam ad ædificationem, motus quidem ille actus perfectissimus est, & ultimus. Ædificabile primo modo dicit potentiam ad motum esse, & ideo domus est eius actus perfectus, ædificabile secundo modo notat potentiam ad motum, & ideo ædificatio est eius actus perfectus. Perpetuò igitur mobilis quatenus mobile est, motum actum perfecti dicere debuisse Aristoteles. Mitto nunc an motus sit definiendus, quem qui sensu non percipit, nulla vnquam definitione percipiet.

ARTIC. XVIII.

Motum non in quattuor vel sex tantum, sed in omnibus reperiri prædicamentis dicere debuisse Aristoteles.

RATIO.

Certè sicut in substantia est motus Aristoteli, quia accidens est in ea tanquã in proprio subiecto. Secundum substantiam motus est Aristoteli, quia tales habentur generatio & corruptio. in quanto & secundum quantitatem est motus, in loco, & secundum locum est motus, in qualitate, & secundum qualitatem est motus. Ita in

relatione, & ad relationem: quia & ipsi aliquando mouentur qui sit pater, qui sit dominus, & quod modo est quod prius non erat, animo motus intelligitur, quod si in quibusdam liceat abnuere, sunt certe in quibus negari non potest: ex motu enim locali, & motu secundum generationem, & secundum quantitatem necessario sequitur motus secundum habitudinem & relationem, qua aliquid dicitur genitum filius, pater, dextrum, superius, maius, minus, æquale. Pariter ad act. & in actione seu agere, ad passionem seu pati, & in passionem motus est. si hæc ipsa motus non sunt. Similiter in situ & ad situm, in quando & ad quando, in vbi & ad vbi. in habere, & ad habere. si quis recte iudicet, videbitur esse motus, cum sit as sit sedens, cum hesternum sit hodiernum, dum quod est domi, sit in foro. quod non est annullatum & vxoratum, sit vxoratum & annullatum. Cur igitur motus species nunc quidem quatuor, nunc verò sex tantum faciat Aristoteles, addiscere vellem libentissimè. Nunquid & totidem predicamenta?

ARTIC. XIX.

MAgis definiunt motum qui ipsum alteritatem, inequalitatem, & non ens quoddam esse

dam esse dixerint, quam qui actum eiusmodi qualem astringit Aristoteles.

RATIO.

Non est quod Aristoteles inde urgeat, quod alteritas, inaequalitas, & non ens in ijs quae non mouentur, vel mota quiescunt, verificatur: quicquid est hoc, non est illud, & quicquid uni est aequale, alteri est inaequale: & nihil esse potest, quod alterum non sit ab aliquo, siue in motu, siue extra motum. Cum quippe alteritas, inaequalitas, & non ens distinguitur in absolutum intrinsecum, & ad idem subiectum, & in respectiuum, extrinsecum, & ad diuersa subiecta, videbitur prorsus alia ratio in moto & quiescente. quod enim mouetur in seipso, & ad seipsum, semper est alterum & inaequale, & non ipsum, idemque: siquidem per motum magis non ens datur, & in non entitate esse, quia perpetuo aliud & aliud esse recipit. aliam aliamque quantitatem, aliam aliamque qualitatem: quod verò iam est, atque quiescens, respectiuè duntaxat non ens, inaequale & alterum dicitur.

ARTIC. XX.

Motum dicere possumus magis esse in mouente quam in mobili, item magis in mobili quam in mouente, nec non equaliter in utroque, & ab utroque.

RATIO.

Motus primò est in mouente, vt in principio actiuo, primo, & perse. In mobili, tanquam in subiectiuo & materiali, Equaliter in utroque, formaliter, Aequaliter ab utroque originaliter. vt rectè consideranti manifestum. Primum & secundum facile patet, tertium putà quod sit equaliter in utroque formaliter, inde elucescit, quia non magis efficiens, mouens dicitur, quam subiectum sit ab ipso motum: nec magis subiectum motum dicitur, quam eius mouens ille dicatur. Ideo motus est ratio equalis ab utroque vna proueniens, quia ex mouente è q. moto resultat motus, sic vt ex vidē te & viso, visio: operā te & operis subiecto, operatio: quæ vt in ipsis est, formaliter dicitur, vt autem ab ipsis prouenit, originaliter. & ideo patet etiam quartum. Hic contemplari licet quatuor, nempe operantem, operabile, operationem, opus.

VBI

VBI DE INFI-
NITO.

ARTIC. XXI.

Illud propriissimum, quod communem facit dubitationem, per id quod in cogitatione non deficit numerus & mathematica magnitudo, nusquam diluit Aristoteles. non enim plus debet habere imaginatio naturalis, vel naturaliter posse debet, quā natura: quinimō quid aliud crediderim esse imaginatiuam potentiam, præterquam naturæ umbram emulatricem?

RATIO.

Vnde ex parte huius potentie naturalis est infinitum, ut imaginatio quantitatem quantitati addendo non quiescat, neque illi terminetur dimensio simpliciter, & aliquid extra mundum nequeat non fingere, siue vacuum sit illud, siue plenum. Vnde etiam alicui naturali talis, tantāque potentia inest non secundum naturam certatione illi re-

illi respondentem? Nisi ambulationis gratia, natura pedes non effecisset animalibus: neque contulit potentiam ad terminum quem non attingat, neque decet ut naturale quidpiam, terminum quem natura præscripsit, (vel fortè non exuperat) excedere possit. unde enim hoc à natura? si in natura nil frustra, contra naturam, citra naturam. & certè tale ultra naturæ vires nunquam intendatur oportet. At inquiet quis, quod à pari possemus credere esse homines maiores cœlo, vel tam magnum saltem quam cœlum est, iuxta antropomorphitarum sententiam ex eo loco, in quo Deus dicere introducit cœlum, sedes mea, terra stabellum pedum meorum, quodnam igitur templum edificabitis mihi? Porro non propterea quod imaginatio illud potest, necesse est idem naturam posse, vel efficere. Ad hoc dicitur, quod nec naturæ potentiæ, nec rationi repugnat, ut cum vnum sit ens, vna substantia, vnum in finitum informe, illud possis denominare quolibet modo, seu sumere sub cuiuscunque formæ, vel speciei ratione: quia tandem adeo non est absurdum, ut accipit Aristoteles in primo philosophice ascultationis, si quis Heracliteam referat propositionem, omne quod est, esse hominem vnum, vel aliam aliquam huiusmodi substantiam, licet enim species quoad earum molem & quantitatem

& figu-

& figuram, sequuntur conditionem huius a-
 stri quod habitamus, unde magnum & minimū
 specierum connascentium in eo intra definitos
 quosdā (etsi indefinitē) terminos contineantur,
 nulla tamē species absolute certū definitūq; rati-
 one ullā numerum habet atque molem. Hinc quæ-
 dam species animalium, quæ in animalibus nase-
 cuntur, in maioribus maiores, in minoribus mi-
 nores apparent. Sic maiores sunt vermes, in quo
 corrumpitur caro equina, quam caro passeris.
 Quia igitur non est pars materie, ex qua non
 possit esse homo, est sanē in potētia nature, ut infi-
 nitum hominem faciat, imo ut fecerit infinitum
 hominem, imo ut sit infinitus homo, & infinita
 quælibet species. Sed ubi (inquies) unquam appa-
 ruit? Nō est opus (inquam) ut appareat, quia infi-
 nitum neque terminatum est, neque figuratum.
 Ergo (inquies) infinitus homo, infinitus asinus, infi-
 nitus c? Itaque quia infinitū est unū idē q; es-
 se, totum indifferens in vna substantia, unū ens,
 in quo homo est verē, asinus est verē, aurum ve-
 re, & verē est quicquid est: quod verò non est
 infinitum, unum, immobile, sed figuratum, finitū,
 mutabile, non est verum, sed non ens, sensibile,
 opinabile. Quod igitur imaginatio quilibet infi-
 nitam ad molem persequitur, non fallitur: sed
 illius naturam imitatur, & ad veritatem appellit,
 quam

quam sensus, ad veritatem inquam primi intellectus, qui non potest intelligere nisi vnum, neque potest intelligere nisi infinitum. Infinitum enim est quod potest, illud operatur: vnum idē q₃ est quod est, quod potest, quod agit: ideo vnū est illi nomen indescriptibile, ineffabile, & omnia nomina illi cōuenire possunt, & nullum nomen. Exijs si cui aliqua videtur absurda, ipse ampliore indiget declaratione, cui non est hic locus: interim ne temerē iudicet.

ARTIC. XXII.

NEgamus Aristoteli corporis rationem esse planitie terminatum, sicut & numeri rationem numeratum esse non concedimus, petit. n. in principio philosophus iste, quotiescūque tales adsumit definitiones.

RATIO.

CVM inquit, Aristoteles, est de ratione corporis esse planitie terminatum. Ex hoc inducit, corpus infinitum non esse

non esse, suo more ex suppositione falsorum, priorumque principiorum incedit. supponenti verò corpus infinitum esse, superficie terminari non erit omnis corporis ratio, sed finiti tantum corporis.

ARTIC. XXIII.

Nulla quoque ratione fulcitur Anaxagoram arguit, infinitum se ipsum firmare asserentem.

RATIO.

Infinum quia infinitum, maxime non nutat, non trepidat: infinitas enim est maxima immobilitatis ratio, ideo infinitum se ipsum firmare dicitur, quia ex sua ratione habet, atque natura, firmitatem. quare (inquies) non defertur? ex intrinseca causa respondebimus, quia infinitum est, quia non habet extra se spacium, quia non habet terminum unde & quo feratur. Se ipsum firmat igitur, quia ipsum est sibi ratio firmitatis: neque enim vi, neque natura, est alicubi, quia est vniuersum & vbique.

ARTIC. XXIII.

Nobis non est impossibile simul infinitum dicere corpus, & locum quemdam corporibus esse.

RATIO.

Si non superficies, sed spacium quoddam locus est, nullum corpus, neque vlla pars corporis illocata erit, siue maximum, siue minimum, siue finitum sit ipsum, siue infinitum.

ARTIC. XXV.

Infinitem & nos dicimus cuius secundum quantitatem accipientibus semper aliquid accipere extra est. Neque abhorremus ab hac definitione. Infinitum est cuius nihil est extra. Item, cui nihil est extra.

RATIO.

Omnia particularium finitorumq; compositorum aliquid est extra: quia in omnibus est semper peregrinum quod influit, & est proprium quod effluit. Omnium particularium aliquid est extra.

est extra, & sphaera totius è qua participant, & ideo quod in ipsis est, erat extra. Infiniti verò nihil est, neque fuit, neque erit extra. & ideo infinito soli conuenit vt eius nihil sit extra vniuersaliter, hoc est neque actu, neque potestate.

ARTIC. XXVI.

Finitum Aristotelis est ignotum, falsum, & impossibile: notum, verum, atque necessarium est infinitum plurium philosophorum.

RATIO.

Omnia videmus perpetuò ad aliquid finiri, siue sensu iudicante, siue imaginatione persuadente, siue ratione argumentante. Et difficilius est, persequi curā probandi terminū omnium extra quod nullum est corpus, neque vacuum, neque locus, neque spaciū. hoc enim quomodo sit nuncquam potuit persuadere praeceptor Aristoteles, neque alius, & ideo finitum ipsum, & terminus vniuersalis, est inconueniēs, falsus & impossibilis. vt per alias proprias rationes indicauimus in dialogis de infinito vniuerso. Nullū infinitum terminatur, nisi quod est priuatiue infinitum. id est incompletum, imperfectum, mancum sinem, desiderans: non autem negatiue, quod neque perfectè dicitur, neque imperfectè.

ARTIC. XXVII.

In finitum dicimus non solum vt materiam, sed
& vt actum.

RATIO.

Non est materia infinita, sine aliqua poten-
tia & actu, sed vbiq; actus, alicuiusq;
formae particeps. non est enim vacuum sine aere
vel alio corpore. siue vacuum capias vt spacium,
siue vt determinans, non est locus sine locato.

CIRCA QVARTVM
LIBRVM VBI
DE LOCO.

Translatio corporum indi-
cat magis locum esse spacia-
um, quam quidcumque ali-
ud, Est igitur receptaculū
corporū magnitudinē habē-
tium, ad nullā quatuor cau-
sarum reducibile, sed per se
quintum causa genus referens.

RATIO

Propter translationem (inquit Aristoteles)
non solum manifestum est locum esse aliquid,
sed &

sed & quandam potentiam obtinere: sed o Aristoteles, hac potentia quinam esse potest in superficie potius quam in spacio? cur potentiam tendendi ad locū suum non prohibitum, per superficiē dicis potius, quā per propriū spaciū? Individuum secundum latitudinem, mathematicus (inquam) locus tuus, quomodo naturalem vllam vim admittere non nequeat? quæ enim physica qualitas potest superficiei corporis esse propria, vt trahat alliciatque locandum? quinam tripliciter dimensionatum, vna dimensio continebit? Illud sanè in quod transfertur corpus, opus est vt capiat, id verò quod capit, spaciū est, non superficies: in tali enim loco, qualis est inter duos istos circulos, corpus solidum (cuius dimensiones omnes sunt æquales externo circulo) locari non potest. quomodo ergo superficiem externo circulo æqualem, sufficere ad loci rationem facies? Non ne corpus vndique se ipso plenum requirit necessario aliud nullum corpus esse quod spaciū ab extrema illa circumferentia, vsque ad medium totius, vel eius cuiuscunque partis occupet? Cur enim Hesiodus citatur rebus faciundis locum, vacuum, spaciū, chaosque præponens, vbi ille non tecum (o Aristoteles) superficiem continentem, (quæ nisi corpora sint, esse non potest) sed spaciū quoddā supposuit, in quo mirabilem illā potētiā

prioremque omnibus esse oportet: ipsum sanè est sine quo nullum aliorum, quodque sine alijs esse posse intelligitur. Proinde quod duo corpora non sint simul, non prohibebit vna corporis continētis superficies, sed differens quod vtrisque debetur spaciū. Hoc neque elementum est, neque ex elementis, non enim elementa corporea habet, neque incorporea. haud quidem corporea, quia non sensibile. haud incorporea, quia magnitudinem habet. Porro vacuum est seu spaciū in quo sunt corpora magnitudinem habentia: siue elementa, siue ex elementis constantia percipias. Esse autem duas dimensionis species, alteras quidem spaciū, alteras verò eius quod in spacio, neque impossibile est, neque inconueniens, sed maxime necessarium. Neque est quod locum ad definitam aliquamquatuor causarum referre cogat Aristoteles, cum ipse nobis cū tēpore sextum causæ genus constituat, & Platoni exemplar addenti, septimum. Nec negamus Zenoni, quod cum locus sit, alicubi sit: est enim alicubi, vt in quo aliquid sit. non autem alicubi, quod in alio sit. Quæ non translata augentur, non mutant spaciū, sed amplius adsumunt spaciū, si illis augmentum accedit in ijs quæ à solo extrinseco principio, extrinsecus additione facta, maiora fiunt.

ARTIC. XXIX.

Loci nimirum continere est, minime autem terminare.

RATIO.

Continere quidem loci est, terminare autem alius est principij, quod tantum & tale corpus locatum constituit. certe tutius dixeris illud quod terminat locum, esse locatum, quam e contra. nisi loci significationem quis transferat ad uas in quo aqua vel aer continendus, eiusdem mole atque figura terminetur. alioqui ideo mihi tantus locus est in aere & in aqua, quia ego tantus sum, & ideo terræ tantus locus est in cœlo siue spacio vniuersi, quia terra tanta est.

Differentia quidem inter locum & spaciū hac est, quia spaciū est nomen absoluti, locus nomen respectiui: hinc spaciū est locus propter locatum, & locatum maius, spaciū maius exigat oportet: quod si ita est, potius potius locatum terminat locum, quam locus locatum. locatum enim definit contrahitque spaciū adesse locum. talem locum, tantum locum: quamuis nullum spaciū sit sine corpore. sicut nullum corpus est sine eo quod occupet spacio. Loci porro est ut sit alicubi spaciū, non alicubi in spacio. & spaciū est ut

est vt sit vbique locus, & non alicubi in loco. se
benè percipiant Zeno & Aristoteles.

ARTIC. XXX.

Sultum est locum ad esse materiam vel for-
mam coactare, cum possit esse, sitque ali-
ud.

RATIO.

Potuit sanè Plato dixisse, materiam esse re-
ceptaculum quoddam, & locum quoddam re-
ceptaculum esse. Non propterea calumniæ lo-
cus erat, vt iuxta Aristotelis censuram, recepta-
culum illi idem fuerit quod materia. & materia
idem ac receptaculum.

Porro si Plato vel alius quispiam dixerit
locum esse materiam, talem intelligat materiam
oportet, ad qualem, & per qualem, in qua & quæ
nō sit rei pars, sed rei subiectum propter receptiuā
facultatem. & quia sicut eidem loco diuersa suc-
cedunt corpora, ita diuersæ formæ eidem sub-
iecto permanenti similiter. Cur autem locum ad
esse materiam vel formam obliget Aristoteles, non
satis indicat, postquam in suis cathgorijs locum
quantitatis speciem declarauit, & postquam do-
ctor iste negat negat locum esse materiam vel for-
mam, cum longe absit ab eo vt sit pars rei. Deter-
minat

minat tandem esse aliquid, quod neque materia, neque forma, neque compositum quid sit. sed ferme quid logicum suo more, & nescio quale semimathematicum, ubi locum formam quādam astruit, quia uti forma terminus rei est: oblitus eius rationis, quæ militat contra se ipsum. Aristotelem, minus bene quam contra Platonem. quomodo enim accidentalis formæ rationem obtinet respectu eius cui non inest ut forma? quomodo locus est locati forma, cum sit alius, nempe continentis corporis superficies? quid item ad locatum confert, et quid locatoerit, si corporis contenti ideo forma, quia corporis continentis superficies est. Si porro locus non terminus, sed antiquiore & generaliore, physica & rationali magis significatione, spacium rei locatæ æquale est, habet sanè locus suū terminum in spacio, sicut & res, & cum re ipsa cuius locus est: conterminatum itē, nusquā rei terminatum intelligitur.

ARTIC. XXXI.

Totum fluuium non dicimus esse locum, sed spacium ipsum potius in quo fluuius est. Neque sphaeræ medium aut vltimum locus esse potest, sed spacium quod implet illa, & ideo quāuis corpori non sit aliquid extra, erit nihilominus in loco.

RATIO.

SI locus sit spaciū (inquit Aristoteles) in-
 finita erunt loca, translatō enim aere & a-
 qua, idem facerent partes omnes. At nobis
 non inconuenit, partes aquae esse in aqua sicut in
 toto. in spacio autem sicut in loco. quas sanē fini-
 tas siue in finitas accipias, finita infinitaque illis
 debebuntur quae repleant spacia? Sique uelis unū
 continuū corpus aliqua ratione indefinitū secundū
 partes acipere, non urgebo. Cum item tota aqua
 transfertur, & partes aquae consequenter trans-
 feruntur, non est necessarium quod locus trans-
 feratur. & consequenter loci sit locus: ut enim to-
 tum & partes transferuntur, ita totum atque
 partes locum mutant: dum tamen spaciū, quod
 uniuersi spaciū pars est, immobile permaneat.
 Quamuis igitur partes non mutant situm in toto,
 locum tamen cum toto mutant, ubi in aliud spa-
 cium transmigrant. A Equiuocē sanē ad locum
 qui est pars spaciū uniuersi, dicitur locus qualis
 est vas. quod cum aqua plenum de loco in locum
 transferatur, locus cum locato transferri dicitur,
 propriē autem non minus locatum quoddam est
 vas, quam aqua. Ex his patet ratio, quare non
 totum fluium, vel aliusmodi quidpiam dicimus
 esse locum, sed spaciū in quo fluius est. Non
 caelum

cælum est locus, nec cæli quiddam, sed spaciū in quo cælum est. Non inquam medium in cælo & vltimum locus est, sed spaciū id erit, quod medio, & vltimo terminatur. Sic enim, non quædam tantum corpora sunt in loco, & vniuersum corpus, & corporis vniuersi partes, in continuo sunt illocata, quia in loco illud sit, cui corpus aliquod est extra, continens ipsum: sed quicquid corpus est, in loco est. Talis verè locus est, qui nihil rei est, qui neque maior, neque minor. superficies verò continentis, aliquid alicuius corporis quod continere dicetur est, quatenus item continens contento maior est certissime. Talis locus est propter translationem, in translatione enim, non tantum oportet esse terminum ad quem, quanto magis spaciū quod deferat, per quod feratur, & in quo sistat: & vt motus sit in loco, longè magis incomparabiliter quæritur spaciū in quo quid mouetur, quam intra quem terminus. Neque tantum per positionem superficiei corporis continentis, quantum per spaciū positionem locatum poni necesse est. Talem oportet esse locum immobilem. Ita enim superficies corporis continentis, sicut & contenti, cum proprio moueantur subiecto, oportet. Talem quoque esse locum immediate adstantem locato, cum semper inter duas superficies duorum corporum, aliquid mediet oportet, ipsum

*verè est aliud loci genus, quod vacuum interioris
etum determinansq, dicimus.*

ARTIC. XXXII.

M*inimè verum est quod rectè mouetur
magis mutare locum, quam quod cir-
culo torqueatur.*

RATIO.

N*ihil sanè mutat locum, si ad vniuersale
spacium quod est vniuersi corporis, quod
circulo circa proprium centrum moue-
tur, referatur. Idem totius corporis considerabo
spacium, nec propterea non existimabo ipsū totū
mutare locum, quia vbi circulus iste circa centrū
mouetur, omnes singuleq, eius partes locum
mutant. non minus quam si rectè moueantur.
(A|B) quia quod est in spacio A. fit in spa-
cio B. & quod est in spacio B, fit in spacio A.
Putare autem quod tantummodo partes lo-
cum mutant, toto in eodem loco consistente, acci-
dit ijs, qui tantum per extrinsecam superficiem
& extremum suæ molis intelligūthæc esse in loco:
quia vno inconuenienti dato, plura sequuntur.*

VBI DE VACVO.

ARTIC. XXXIII.

*U*t non idem vacuum, locum, spaci-
cium, pleniūq; dixerim: Neq; enim
illis ad stipulamur qui ideō quia a-
er aliquid est, vacuum esse dicūt.

RATIO.

Vacuum^r spacium ut pote in quo actū nihil
sit nos non ponimus, sed spacium certē in
quo modò vnum, modò aliud corpus neces-
sariò contineatur, quodque primò ab aere reple-
ri natum est. Est enim nobis ens infinitum, &
nihil est, in quo aliquid non sit. Hinc nobis de-
finitur vacuum, spacium vel terminus, in quo
sunt corpora, minimè vero, in quo nihil est.
Cum vero vacuum locum dicimus sine corpore,
ipsum non re sed ratione à corporibus seiungi-
mus. Sicut cum dicimus colorem pomi esse qua-
litatem illam visibilem in pomo, citra illud cor-
poreum, tangibile, gustabile, odorabile, & quic-
quid aliud, colorem sine subiecto & concomitan-
tibus accidentibus, non modo verè, sed etiam vè-
rum definimus, neq; mentimur, atq; si dicamus,
colorem pomi esse sine substantia subiecta, sapore
& ceteris. Dicentibus item vacuum esse spa-
cium sine corpore, id est spacium illud conti-
nens citra corpus contentum, non accidit sane
idem esse vocē, punctū, et vacuum, quia illa spaci-
a non sunt, in quib; aliquod corpus esse possit.

Non potest sanè Aristoteles negare, esse spaci-
um vnum idemque, in quo erat aqua. & modò
est cubus, quod cum neque aer, nequa cubus
sit, quid erit? quomodo definietur? quomodo no-
minabitur? quare vacuū illud non dicetur? quod
nisi esset, non haberet certè corpus vbi alterius
corporis loco succedat, neque locum vnde rece-
dens alteri cedat. Nihil enim illuc mouetur, vbi a-
liquid aliud est, sed vnde cessit aliquid, aliud, qui
a cubu iniectus in aquam, non est in spacio in quo
est, sed in quo erat aqua, & vbi nihil est, sed
si quid aliud esset, ipsum esse non posset. Vnde
quidquid mouetur, quā nam mouetur, nisi per-
vacuum, vt pote per spaciū, in quo nihil aliud
est? neque enim per vacuum moueri intelligimus,
vel in vacuo esse, in quo nihil est neque mouetur,
ne ipsum quidem quod illic mouetur, ibiq; est.
Vbi quoque densatio sit & rarefactio, oportet non
minus quam vbi translatio sit, partem parti ce-
dere, & consequenter corpus corpore trudi, in
eodem loco, id non est possibile, nisi sit spaciū à
corporibus distinctum, successiue vnum atque al-
terum recipiens. In spacio verò in quo nihil esse
videtur, aer certe est, inter aerem vero atq; cor-
pus sensibilius, nihil phisicè mediare dicimus, li-
cet mathematicè aliquid inter duas diuersorum
corporum superficies semper intelligere oporteat.

Quod

Quod sane medium si nominare velis, non aliter certe poteris, quam alia ratione vacuum, locum, quod non sit spatium, sed spaciij terminus. Sitq³ reuera, vbi nullum est corpus non tamen spaci-um, sed spaciij extremum, quod si vacuum apel-lare libet, vacuum corpora determinans, esse intelligatur, loci spaciij, locatiq³ conterminum. Dicimus quoq³, quod cum aqua migrat in aerē, maius subiecta materia spaciū exigit, minus verò cum in aquā transmutatur aer. Non pro-pterea sequitur interdum alicubi vacuum esse sine corpore. natura enim ita prouidet, imo ne-cessariò naturaliter fit, quod terra vel sole, nunc ad vnum, nunc ad alterum tropicum accedēte, in hisce se per æqualis transmutatio succedat. Neq³ enim obest, quod plus aeris fiat ex aqua (vt ex va-sibus quæ ex mutatione humidi in spiritū, per-fringuntur, es manifestum) quia si hinc modica aqua migrat in multum aeris, modicum aeris alibi in modicam aquam mutatur. dum vitatur contrarium à contrario. Ad id autem non o-portet circulum vel motum rectum definire, Un-dique enim aucta aqua vel aere, vndique totum corpus maius minusue redditur. Non enim minus tardius ne crescit totus lacus, si illi è subterraneis emergat aqua, quam si defluat è montibus, vel è celo pluatur. Ex ijs omnibus manifestum est tandem

tandem, idem esse locum, spacium, plenum, vacuum, & quod non est aer vacuum ipsum, sed primum cui vacuum replere conuenit. Dicitur plenum quatenus habet molem cuius est susceptiuū: vacuum, ut sine illa intelligitur, locus ut continet.

ARTIC. XX XIII.

Vacuum est spacium in quo tot corpora continentur. Ipsum est vnum infinitum cuius partes ibi tantum sine corpore esse intelligimus, vbi corpora corporibus contiguntur, & alia mouentur intra alia.

RATIO.

Vacuum est à quo corpora recipiuntur, & in quo corpora continentur: recipiuntur, autem ab eo, dū eodem spacio se per immobili permansente, (quo nihil fixius esse potest, aer vel aliud alio in ipso cedit. Interim igitur nihil per vacuum ferri intelligitur, quasi ante ibi nihil extiterit, quia aer est vbi nullum aliud corpus sensibile apparet. qui sane aer ipse esset locus, ipseque, esset vacuum, si non moueretur si non cederet corporibus alijs eodem succedentibus in spacio. Porro quia vbi erat aer, ibi aliud est corpus, vbi vna aeris pars extiterat, alia conuincitur adesse, ideo non ipse est natura loci, spacij,

spacij, vacui. Hic non est quod se torqueat Aristoteles, quod cum cubus tantam habet magnitudinem, quantum habet vacuum, propterea eadem sunt dimensiones cubi, atque vacui, potiusquam aequales. Sicut enim differt corpus cubi ab equali vacuo & loco, locatum videlicet a loco, ita dimensiones corporis a dimensionibus spacij seu vacui differant oportet. Neque propterea sequitur, quod eadem ratione quotlibet dimensiones in eodem erunt loco: inconuenit enim simul duplices esse locatorum dimensiones. dimensiones autem locati atque loci simul, compositasque quodam modo esse, prorsus est necessarium. Nusquam enim tantum corpus locabitur, nisi tantundem sit (quod ipsum capiat) dimensione spacium. Oportet igitur o Aristoteles, locum facere corporibus, praeter cuiusque molem, non enim aliter exceptio & collocatio fit, nisi in eodem spacio C. (quod est quid aliud a duobus) in quo erat A. fiat B. Cum enim cubus transfertur, suas easdem secum habet dimensiones, ibidemque quae sunt spacij perpetuo permanentibus: dum infinita in eodem successive sibi corpora cedant.

ARTIC. XXXV.

Non igitur ullus erit motus si non sit vacuum, omne enim mouetur aut ex vacuo, aut ad vacuum, aut in ex vacuo.

R A T I O

Nulla necessitate (inquit Aristoteles,) si motus est, vacuum esse oportet. Tum quia (contra Melissum) potest alterari plenum, tum quia in motu secundum locum, corpora sibi cedant oportet. Nos ad hæc concedimus, & consentimus, non oportere esse spacium quod motum faciat sine corpore, tale enim vacuum & natura respuit, & nos vlla ratione non cogente, ponere non debemus: sed vacuum esse potest, in quo sibi cedant, succedantq; corpora, si spacium idem reuera est, quod iam ab aere occupatum, ab aqua nunc occupetur, postmodumq; ab alio aliquo possit occupari, ab hisce omnibus distinctum consequenter. Necesse est enim aliud quid vere esse, a me & ab aere spacium, in quo aer mihi, & ego aeri vicissim cedimus.

Quod item inquit Aristoteles oportere motum esse in tempore, & ideo ut motus sit temporalem esse oportet, cui mire obstat vacuum, quia nulla est proportio uelocitatis inter id quod per plenum mouetur, & quod per vacuum. Istud sane nobis non obest, quia non tale ponimus vacuum, quale alicubi vel aliquandiu immoretur sine contento aliquo corpore. Nihilominus tamen & si illud sit, non tollit propterea motum
tempora-

temporalem. Non necessarium est moueri in instanti, quod mouetur per vacuum. Oportet enim etiam spacium non esse indiuisibile, neq; corpus quod mouetur: Ubi verò spacium est corpus diuisibile, licet nulla ex sit parte medijsistentia, quid necesse est motum in instanti fieri? Si enim ponatur, quod ego per lineam A B. moueri debeam a termino A. ad terminum B. inter quos terminos neque aer neque aliud corpus iintermediet, nunquid non propter molem meam atq; distantia A B. quæ est 50. passuum nihilominus mihi conficiendi erunt. 50. passus, quam aere mediante? Procul dubio quamuis velocitatis differentia soleat accedere etiam à diuidendo medio luto, aqua vel aere, nihilominus tamen aliæ tarditatis velocitatisq; rationes reliquantur, oportet enim successiue alternatimq; passus extendere. & successiue pars post partem recedat à termino, moueatur per medium, & attingat terminum, & quodam ordine distantie partes, etsi nihil contineant, pertranseat. Neq; propterea accidit vt aliquid per nihilum moueatur: vacuum enim non est absolute nihil, sed nihil eorum quæ mouentur. Est tamen verum spacium, locus, & necessarium omnium receptaculum, quod non minus debet esse verum, & necessarium Aristoteli, vt in eo si bifidua cedant

corpora, quam eidem materie necessario verissimeq₃ esse oportet in eodem diuersa recipiantur forme subiecto. Quatuor igitur nobis in genere sunt velocitatis tarditatisq₃ rationes, aut quia mediij, et spacij dimensio differt, facilius enim atq₃ citius cedit aer, quam aqua: aut quia ipsum quod fertur differt, quia velocius fertur quod magis valet sibi locum aperire. aut differt terminus ad quem est motus, sicut differt terminus minus naturalis a magis naturali, & naturalis à præter naturali: ad quos maiori, vel minori sponte vel violentia feratur. In his omnibus quod ad motum spectat, vacuum nihil conducere videtur, cui nō motū vel quietem sed locum & continentiam tantum est administrare. Vt enim materia æqualiter se habet ad omnium formarum receptionem, ita spacium ad omnium locandorum continentiam indifferenter. quæ quidem propria natura hinc indeq₃, hac illacq₃, huc illucq₃ versum definite moueri contingat. Quatenus aliquid feratur per id quod erat plenū, non fertur tamē per id quod est plenū: & id quod mouetur in orbe mouetur sanē in spacio in quo nihil, quod verò mouetur motu recto, op⁹ est vt aliud illi cedat. In ijs itidem quæ pelluntur voluntarie, et nō cū ratione. dicit Aristoteles virtutē acquiri à medio aere, vel alio, cum potius ab eo impediatur.

tur. sed ipsum quod fertur, innatā vel impressam habet virtutem, qua ad illam loci differentiam ad quam pellitur, feratur, quæ virtus impressa quādiu durat, tamdiu pellit: vt vbi quis pilā sursum iaciat, illi leuitati proportionale impressit. ad cuius certe lationis differentiam nihil facit medium, quamuis ad lationem simpliciter sit necessariū, quia nisi sit spaciū per quod feratur, nulla latio esse potest. Non tamē ideo eius est definire propter quid quod mouebitur stabit alicubi.

Ex hoc igitur quod vacuum nullam habet differentiam non necesse est corpora in vacuo quiescere, vt videtur Aristoteli, sed per vacuum, vel a motu sibi naturaliter vel alia ratione indito non impediri, quia vacui non est vt motum determinet, sed vt sit illud in quo, vel per quod aliquid quiescat vel moueatur. vel vt natum est se habere, per seipsum, vel ad alia sese habeat. imo tale naturaliter oportet esse spaciū, quale cum nullam ad motum differentiam habeat, vel faciat, non magis faueat vna, quam alia ratione motis: non magis ijs qui mouentur, quam ijs quæ quiescunt. & ideo spaciū per quod res naturaliter moueantur, potius debet intelligi vacuum quam aer aliudvè quod

E 2 resistat

resistat, vel cedere debeat. Sed decet esse in quo hæc mutuò resistent, atq; cedant. Vacuum non tollit proportionalitatem motus, licet enim tollatur ratio velocitatis, quæ est ab obistente, remanet tamen ratio quæ est à diversitate terminorum, ut sursum & deorsum, ratio item quæ est à qualitate spaciij, ea quoq; quæ est à mole mobilis, ea tandem quæ est à virtute pellen-
tis extrinseci vel intrinseci: medium igitur nec est, nec esse potest velocitatis tarditatisq; ratio. Tandem quaecunq; & quodcunq; sit medium, per quod res ferantur, contra rationem videtur quod dicitur ab Aristotele, mobile à medio habere quod moveatur. ñ per mediũ alia ascendat, alia descendant, & quaque versum deferri videmus, hæc quidem & illa, tunc nuncq; tardius, illa vero & ista nunc tuncq; velocius, in quibus quamvis quod est in medio (quod Aristoteli medium dicitur) aliquando magis aliquando minus resistit, ut aqua impurior, magis quam purior, hæc quæ magis quam aer, nūquā tamen medium per sese habere vim quæ pellat, ostendi poterit.

ARTIC. XXXVI.

Vacui non solum continere, sed & determinare est: & ideo ipsum locum sine corpore vel spaciū in quo corpus est esse dicimus, neq; alio quam levi quadam ratione locum atq; vacuum differre sentimus. Vacuum

RATIO.

Vacuum certè etiam oportet esse, quod distermine-
t: quod enim tellurem ab aere
discernit ne sint continuum, nunquid tel-
lus ac telluris superficies? aer ne an aeris super-
ficies? Nonne distermineans aliud ab ijs esse o-
portet? Ibi igitur ponimus vacuum sine corpore,
ubi corpora corporibus contiguantur. Ibi vacu-
um non est sic mathematicè spaciū interiectum,
quia est inter duo corpora necessario, & in-
ter utriusq; superficiē positum, si enim duò corpo-
ra sūt contigua, quæ oppositis diuersisue motibus
mouentur, vel quorum alterum mouetur, alterū
mouet, vel alterum quiescit, non est quod com-
munem habeant superficiem, sed inter utriusq;
propriam, aliquod spaciū, vel spaciū terminus
esse debet, quod quaecunq; sit, aliter quam
vacui nomine inscribi non poterit, si neutrum
esse potest extremorum. Haud aliter quam ubi
vnitas est à dualitate discreta, intermedium
aliquod sit opus est, quod neq; vnitas sit, neque
dualitas, neq; numerus. vt igitur vacuum rati-
onaliter est in numeris, atq; mathematicis, ita
realiter intelligatur in physicis distermineans.
Non datur vacuum, spaciū, sed medium conti-
guorum corporum: si enim esset spaciū ha-
beret extremum distinctum ab extremo duorum

corporum & forte oporteret, ad huc querere in infinitum quid mediet inter illa extrema ubi vacuum est locus secundum aliam rationē, quia est locus qui continet & est locus qui terminat.

Vacuum verò spaciū in quo corpora continentur, est vnum infinitum, cuius partes alicubi sine corpore esse intelligantur, nempe ubi corpora corporibus sunt contigua, vt vnum continuum facere non videantur. ita tamen necesse est inter uerè continentem, spheramq; contentam, aliquid extet intermedium. Hinc igitur quamuis vacuum in vniuerso sit vnum continuum, propter corporum distinctionem habeat quod in insitumq;, comprahendens distinguatur. quemadmodum quamuis vna continua lux, quæ in aqua & in aere est, eā tamē quæ in aqua est ab ea quæ in aere est dicim⁹ terminari, tāquā a corpore, & à quodam inter vtrumq; corp⁹ medio tanquam ab extremo. Hinc certè continentie dimensionum, specifica diuersitas non obstitit, quia vt in alio articulo dictum est, "dimensiones vacui ad corporis dimē siones collocandas nō sunt impossibiles, sed sunt adeo necessarie, vt nullæ aliæ sine alijs esse possint, quæ sicut dimensiones spaciū minores, corpus minus, maiores corpus maius recipiunt, ita & nullæ nullum. Mitto quod non solum dimensiones vacui & quod neq; substantia est, neq; ac-

eidens, si Peripateticè significant hæc nomina) concurrunt cum corporis dimensionibus, quod est substantia quedam. et cum dimensionibus lucis, vel coloris alicuius, quæ dimensiones corporis diaphani adæquant, licet dimensiones illas non luci, sed corpori illuminato proprias dicendo persisterent, Peripatetici: sed nos interim non urgebimus.

ARTIC. XXXVII.

Vacuum tum seperatum quid à corporibus, tum ipsis imbibitum, tum vnum continuum dicere non formidamus: id enim necesse est.

RATIO.

Non ita vacuum corporibus insitum dicimus, ut ex pleno & vacuo corpora componantur (quamvis fortè benè dictum sit, apud eos, qui vacui nomen pro aere usurpant) sed quia cum omne corpus collocari oporteat, & spacijs dimensiones quæ ipsum excipiant exquirat, oportet ut spacijs dimensiones cum corporis dimensionibus sibi ita respondeant, & se invicem adæquent, ut harum continuitas, cum illarum continuitate quasi correlatiue mutuo se ponant. Vacuum igitur licet physicè
E 4 verè

verè, realiterq³ sit separatum, tamen a corporibus non est, sed ratione dictitante concipitur. Concipitur autem per analogiam corporum eodem in spacio succedentium. Sic materia Aristoteli, logicè^a concipitur, logicè tamen ipsa quid est non intelligitur sine forma vlla, per cuius analogiam cognoscitur.

Intelligitur ergo vacuum a corporibus separatum, vel quatenus naturam refert a corporibus distinctam, vel quatenus ipsis ad eorum distinctionem interijcitur. Corporibus item dicitur insertum, imbibitum, insitum, ob dimensionum eius cum illorum dimensionibus concursum. Continuum tandem vnum infinitum dicitur, quatenus citra habitudinem ad particularia, vnum est omnia recipiens, continens, terminans, comprèhēdēs, aliud ab vniuerso, a particularium mole, & particularium terminus, diuersas suscipiens denominationes.

Quod tandem ad totam hanc materiam spectat, oculere nihil uisus est super hoc negotio Simplicius Peripateticus, magis quam suus princeps, qui post explicatam Aristotelis intentionem, melius; tandem definiens inquit. Vacuum quidem per se spacium & corporum quoddam receptaculum, quod etiam habet aptitudi-

aptitudinem ob diversas ipsorum deifferentias, forte nondum ex dictis sublatum est. Etenim in raris & densis oportet esse quēdam locum & interuallum, aliud à corporibus. quod quidem cōprehendit rarum. Non enim à corpore proximo fit, sed in ipso interuallo à quo corpus proximum impulsū, vel densum excessit. Videtur etiam Plato vacuum reuera, & omne corpore priuatum interuallum confutare, nam vacuum hoc actu quod euertat continuationem & consensum vniuersi intercitat, prorsus non est, neque quicquam confert vt sit.

VBI DE TEM- PORE.

ARTIC. XXXVIII.

Tempus quod est mensura motus non est in cœlo, sed in astris, & primus ille motus quem concipimus, non est alibi quam in terra subiectiue.

RATIO.

SItempus ponatur nobis vt Aristoteli, mensura motus, non propterea ponetur in cælo, cuius non est subiectiuè motus ille, quo omnia tempora & motus metiri dicuntur, sed certè in astro: si quippe motus ille quo omnia velocissimo raptu circa terram exagitari videntur, in terra subiectiuè re vera comperiatur, tot sanè erunt in vniuerso tempora, quot sunt & astra. Neque enim potest esse tale vnum in vniuerso, vt omnium motuum mensura existat: quandoquidè si nos essemus in alio astro, apertissimè constaret breuissimum motum omnium esse alium ab isto, sicut in Luna constat alium esse motum diurnum, vbi octo & viginti dierum spacio, in sua superficie recipit, quod hoc astrum tellus spacio viginti quatuor horarum. Proinde cum tempus vt quid fluens imaginetur, oportet ipsum continè regulatissimeq; fluens intelligere: at qui nā motus iste diurnus illius potest esse mensura, quādo motus super linea æquinoctiali non sit diurnus neque æqualis? si non equaliter per regulatos duos alios motus exorbitet, quorum alter dicitur octaua, alter nona sphaera dicitur proprius, vnde circuitus ille tū regulariter tū & irregulatè producat? At in motu illo quas duas partes æquales accipies? vbi duos fingeres motus proportionales? An si prouideas diuidendo hanc mensurā vnā,

motum vnum, & distinguendo in duobus circulis, meridiano videlicet & æqui noctiali, aliquid promouebis, vt tandem certa lex partium vnius vel alterius circuli habeatur?

Porro reuera omnes circuli, qui videntur & verificantur in cælo per nostros astronomos, nō sunt nisi vsurpato nomine circuli, neq; fideliter per circuli canones iudicari possunt. Regula igitur motus diurni, siue a sole capitur solo, siue a terræ tantum motu, siue ab vtroq; siue ab his, siue ab alijs circuitibus, nulla est prorsus neq; esse potest geometrica: si quippe regulariter diuidere lineam helicam non est possibile, & motus supra ea æqualis omnino & exacte ad rationem, non est naturalis, quo nam igitur pacto se commetiri poterunt motus atq; tempus? vbi enim est ista temporalis mensura? vbi est illud sibi æquum, quod aliorum æqualitatem & inequalitatem iudicet? Qui a primus motus Aristoteli habebatur omnium regulatissimus, vtpote cui motus octauæ sphaeræ hic singularis esset primus, ideo ex ipso capta est ratio temporis, & mensura durationis omnium: at quid nunc diceret, si alios motus comperiret, diurniq; motus mensuram mille geminis irregularisq; commotionibus turbari videret? Iam vides ad quod & quanta errata vnius rei ignorātia atq; presumptio hominē istū adegerit. Ecce quomodo

cadunt

cadunt sex illæ rationes, quibus motus cœli, tempus asserebatur. tanquam per ipsum primò mensuretur duratio successiua. 2. quia sit maximè famosus. 3. quia sit omnibus communis. 4. quia sit inuariabilis. 5. quia sit primus omnium, 6. quia sit minimus, vtpote velocissimus.

Postquam de ratione mensuræ est primò ut agnoscatur per ipsa alterū quantū est, secundo ut sit vnius generis cum mensurato aut simpliciter aut per easdem conditiones alterum, vel vtrumque habeat longitudinem, vel successionem, vel intensiōem. 3. ut sit nota, imò notior ut pote per quam alia innotescant. 4. ut per stet eadem, ne deceptionem causet in iudicio. 5. ut sit minima, ut nihil sit quod hanc mensuram subterfugiat, minima autem non simpliciter, sed secundum sensum.

ARTIC. XXIX.

POtius motus est mensura temporis, quam tempus mensura motus: verius enim per motum nouimus durationem, quam e contra: quamuis enim hæc mutuōse mensurari contingat nunquam quoddam tempus mensura motu erit, nisi prius quidā motus mensura temporis extiterit.

RATIO

RATIO

Cum tempus sit duratio quedam, quæ quidem licet absolute mente capi possit & defini, tamen à rebus absoluta non inuenitur, quia relative ad durans & durantis dicitur. Sicut igitur locus vnus, infinitum vnum, infinitum spaciū commune pro vniuerso infinito esse oportet, ita vñ tempus commune, vna duratio nec finem neque principium vllum recognoscens. Et veluti sub vno infinito spacio continuo communi infinita particularium loca, propriaque spacia intelliguntur, quæ singulis quibusque quadrant, ita sub communi vna omnium duratione, diuersis diuersæ durationes atque tempora appropriantur. Differunt autem duratio atque spaciū, quia vndique in generali & particulari spaciū immobile manens, tempus verò velocissime fluens intelligitur in ijs quæ citissime moventur, tardius in ijs quæ egrius mutantur, minime in ijs, quæ nullam suscipiunt alterationem, si quæ horum sub tempore licet collocare; ea quidem ratione, quæ non eorum quæ moventur modo, sed & omnium quæ sunt, & consequenter durare intelliguntur, tempus dicimus. dum tamen sicut locū vniuersalem, immensum spaciū, ita & tempus vniuersale æternitatem dicimus. Sub vna igitur duratione

duratione alia dicuntur eterna, alia simpliciter temporalia, & horum alia maioris alia minoris ætatis. & in hīs accidit menti accipere tempus, tum vt mensuram, tum vt mensuratum. dum vicissim tum quantitatem durationis per motum, tum motus quantitatem per durationem inquirimus: interim tamen nunquam tempus est mensura motus, nisi ipsum prius vt motus definitum capiatur. Imo semper tempus alicuius reuolutionis quantitas est, & propterea magis atque per se motus est temporis mensura, minus autem atque per accidens tempus est mensura motus. ita tandem vt verius dicamus non motum per motum, quam motum metiri per tempus, dum postquam motus quandam durationem pro mensura accepimus, per ipsum alias motus durationes examinamus. Ex quo constat, nos certe cognoscere de tempore per motum potius, quam de motu per tempus. Et certe vbi videt Aristoteles exemplo eorum septem qui Sardis apud heroas dormierunt, quod nulla est perceptio temporis, ob id quia nulla est perceptio motus, debebat poteratue concludere motum esse temporis mensuram, potius quam tempus motus.

ARTIC. XL.

Nihil

Nihilominus tempus esse dicimus, si omnia quæ
euerint: propterea non tempus sed tempo-
ris cognitionem motui alligare debuit Aristote-
les.

RATIO.

Certe si motus non esset & mutatio, nihil
temporale diceretur, idem vnumque esset
omnium tempus, vna eandemq; duratio,
quæ eternitas dicitur: imo tempus quod est cu-
iusque rei æta, nullum esset. esse igitur temporis
iuxta suas species pendet à motu.

Iam si accidat omnia quiescere, accidet ne pro-
pterea hæc non durare? imo durant, vna eadem-
que omnia duratione durant. Sed nullo existente
motu, nulla durationis eius erit mensura. Erit
igitur motus mensura temporis, seu durationis o-
mnino in ijs quæ certam definitamque duratio-
nem admittunt, sed reuera magna ex parte id ol-
fecit Aristoteles, cui cum placuit accipere tem-
pus mensuram motus, tempus motum diurnum esse
voluit, & ideo non accepit durationis speciem ab-
solutè, sed secundum esse ad quandam motus spe-
ciem contractum. Si nusquam igitur fuisset
motus, diuersæ non essent durationis species, sed
vna & sine nomine (quod à differentia origi-
nem habet) eternitas. Sed si ponantur o-
mnia quiescere, cur numerus temporis, a numero
motus

motus absolui nequeat, ego non satis videre pos-
 sum, nisi pro principio habeam, ut temporis signi-
 ficatio omnino legi illius Peripateticæ defini-
 tionis coarctata sit, potius quam (ut fieri debet)
 temporis ratio tum absolute tum respectiue ca-
 piatur, ut tum vno, tum alio modo sit. Ex ijs au-
 tem modis tempus non modo ut motum numerans,
 atque mensurans, sed ut permotum mensuratum
 numeratumque capiatur. Quod autem ad quie-
 tem attinet, & hanc permotum mensurari dici-
 mus atque tempus. quod si omnia quicuerint non
 propterea desinet tempus esse durationis mensura,
 quia vna erit omnium duratio, vna quies. Vnde
 sicut rebus motis, vnius motum per alterius motū
 iudicamus, ita tunc vnius quietem per omnium
 quietem & omnium quietem, per vnius quietē
 (nisi inaequalitatem de ratione temporis esse ve-
 lis atque mensura,) tempus iudicabit. Quando-
 quidem mensura duplex est, alia quæ sumitur a
 parte respectu totius, ut cum dies mensuratur per
 horam, alia quæ sumitur a toto ad totum, & hæc
 duplex est, adæquata videlicet, ut vbi toto pon-
 dere B. quod est quinque librarum, ponderamus
 ponderabile C. totidem librarum, vel cum vlna
 ligni mensuramus vlnam panni. & proportio-
 nalis, ut cum gradu cœlesti, gradum terræ illi
 correspondentem mensuramus.

Hæc omnia ita definita de tempore, ubi ipsum non durationis speciem sed ipsam durationem credimus: unde tempus perpetuum eternitas est, finitum ætas est, secundum species innumera-
rabiles. Si cui uerò libeat tempus pro mobilium duratione usurpare, non inficiabimur, dummodo interim hoc habito pro principio, non impediatur a contemplatione plurium, quæ modo, aliasque tetigimus, & determinauimus. Quam bene etiam temporis cognitio motui alligata sit, & quam feliciter, inde constare potest, hic enim sufficit nobis, monstrasse locum: quia tempus quod æqualis & catholica mensura motus est, non potest aliter percipi, fingiue, quam per motum, siue naturaliter a circuitu solis, vel lune, vel alterius astri, siue artificialiter a fluxu aquæ, vel pulueris, vel conuersione punctorum, de quibus nullum non sensibilibiter ab alio, & a seipso variatum non concipimus. Et pro satis comperto habemus nusquam motus quantitati, & figuræ geometricæ æquali, physicæ æqualem motum, molem, atque figuram respondere.

CIRCA QVIN-
TVM LIBRVM.

ARTIC. XLI.

Vidquid in quinto libro, vbi de diuisione motus in species, de motus vnitatē atque pluralitate, de motuum atque quietum contrarietate habetur, post predicamentale, logicumque est, minimè quidem pybicum.

RATIO.

Vis considerationes illas quibz totus quintus liber physici auditu expēditur, logicas esse ignorat, prater eum qui inter naturales & rationales considerationes distinguere nequeat? Talia quoque logica sunt ratio cinia, qualia quidam physicam conferre possint, vel boni addere contemplationem, nihil certè video: iudicaremq, prorsus hæc futilia, siquidē meum hoc negocium otio indignius esse iudicarem. deq, ingenijs quibus talia sunt curæ, curandum non censebo.

CIRCA SEX
TVM LIBRVM.
ART.

ARTIC. XLII.

NUnquam physico propositio vera est, continuum (quodcumque sit illud) ex indiuisibilibus non componi. Sicut & quod indiuisibile moueri nequeat. 32. 86.

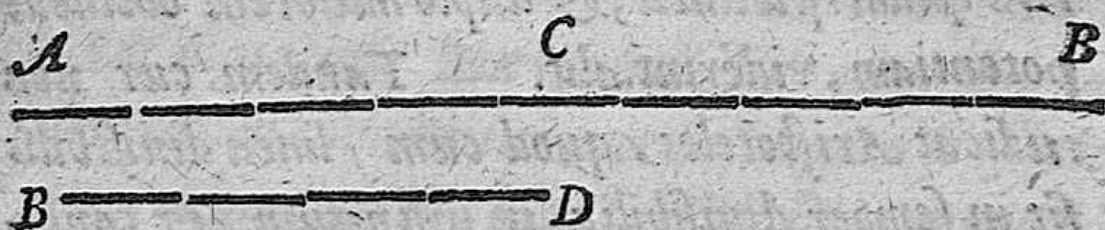
RATIO.

Priusquam Aristoteles supponeret, continuum in infinitum esse diuisibile, diuidique in semper diuisibilia, indicare debuisset quomodo totum vniuersum æqualiter sit diuisibile cum terra ista, & totus iste globus cum hoc pomo. Quomodo hæc licet finita sint inæqualia, per diuisionem in infinitum sunt æqualia. Siue enim æquales, siue proportionales partes intelligas in quas fiat diuisio, semper ei quod est acceptum de maiori in infinitum diuisibili, æquale accipi poterit de in infinitum diuisibili minori: quia partes quas semel accepisti a maiori maiores, acceptis iterum, atque iterum a minori mole minoribus ad æquabuntur necessario. Quod si ita, cur non vtrumque est actu æquale totum? Quomodo non omnia continua æqualita non sunt, si ad æquales tandem

F 2 consti

constituendas magnitudines, per proportionales saltem partes deuenire possunt? Cur non equalē actū est in utroque, puta in magno et paruo, si ita infinite partes elici possunt, ex vno vt ex alio? quomodo equalia sunt in potentia, actū verò in equalia? Cur equalis ista potentia equalē aliquid in quo fundetur, quodque equalē cōstituat actum non cognoscit? quomodo finita in equalia sunt, infinita equalia? Dicis equalia in potentia: at quis est actus huius potentiae? dicis nullum: at quanam est haec potentia, cuius nullus est actus? Dicis hoc ferre potentiam mathematicam, minime verò physicam. At cur in infinitum diuisibile accipis quantum physicū in physicis, cum nusquam natura neque naturalis ratio in infinitum diuidendo progrediantur, sed in quibusdam minutis sistat oportet? Mitto quod neque Mathematici accipiunt infinitam simpliciter lineam, cuius nullus vsus esse potest, sed secundum quid infinitam accipiunt, quia illis infinitum est, quantumcunque, & quod non definite sumitur quantitatis, quatenus illis post acceptum, semper amplius accipere liceat. Quomodo cum linea A B. duplo maior, sit linea B D. per duplum in infinitum diuisibilis non erit? si in puncto C. est illi equalis, & equaliter in infinitum

nitum diuisibilis?

Ibi si diuisibilitas est duplex, quia linea Magnitudo est duplex, cur infinitas partium non erit duplex, & consequenter infinitum, quod est in linea A, sit duplum ad infinitum quod est in linea B. & infinitum in B. (sive in potentia sit, sive in actu, nihil differt) sit medietas infiniti in A? Quomodo vnum infinitum est maius alio in potentia vel in actu? An infinite partes vnius sunt maiores infinitis partibus altius? Atqui (vt diximus) cum liceat quocunque accipere partes à minori, tot certè tandem licebit accipere & duplicare, vt semper partes maioris adæquare possint. Partes enim AB lineæ bis diuise in partes æquales, sunt æquales partibus lineæ BD semel diuise & infinita. & infinites diuisibili. Non differt si toties vel quoties fiat diuisio. Porro licet æqualiter vtrumque sit diuisibile, quia in infinito non est maius vel minus, & infiniti digiti, non sunt minus quam sunt infinite parasangæ, stabit tamen semper verum, quod duplo sunt plures partes æquales in linea A.

quam in linea B. vnde an in plura diuisibilis sit illa quam ista linea, & duplo maiorem obtineat potentiam, viderint alij. Tandem cur non iudicat Aristoteles, quod cum linea diuisibilis sit in semper diuisibilia in infinitum, & consequenter in infinito sunt infinita adhuc in infinitum diuisibilia, propterea illi non remanere locum quare in primo physicorum tam strenue urgeat adversus Anaxagoram, ut ex cuius sententia consequatur in infinito esse infinita infinities?

Cur non & infinities infinities ultra infinities infinita progrediemur, ubi in infinita infinities plura diuisibilis est superficies quam linea, et corpus infinities in infinita plura quam superficies? Aliud sane est magnitudo mathematicè, aliud magnitudo physice sumpta. Est autem nature diuidenti terminus indiuisibile quoddam, quod videlicet in plura alia non diuiditur, cum in ipsum facta fuerit diuisio. quod etiamsi ratio & mathesis citra paxim omnem & vsum, ad vanam tantum contemplationem velit infinite diuisibile adsumere, faciat ad arbitrium. Facit certè natura diuisionem, per quam consentaneum est ad illas vltimò minimas partes deuenire, ad quas nullum artificium instrumentum aliquo propius accedere possit: ultra quam cū nullus actus nature, neque alterius cause progrediatur,

diatur, quid rationis est, quod tam subtiliter & egregie non physicorum more sed mathematicorum ludat ingenium? Ex minimis illis corporibus quod omne corpus componitur, corpus inquam sensibile, quod in minima illa cum fuerit resolutum, nullam certe retinere potest compositi speciem, illa enim prima sunt ex quibus omnia conflantur corpora, & quae propriissima sunt omnium corporaliter subsistentium materia. In eas partes resolutum os, nullam ossis habet formam: caro, nullam carnis: lapidis nullam speciem lapidis. in ijs os, lapis, & caro non differunt, sed ex ijs diuersimode compositis, compactis, & ordinatis, caro, lapis, os, & cetera fiunt diuersa. Ex horum duobus compositum, in horum duo est diuisibile, ex horum quatuor compactum, in quatuor horum est diuisibile. Et ita necessarium est, ut indiuiduum additum indiuiduo, faciat maius, quia indiuidua corpora physica sunt, non vanae mathematicorum species.

ARTIC. XLIII.

Minime omnium tempus à motu continuitatem habere dixerim, vel à magnitudine: quoadusque id melius probauerit Aristoteles, nusquam vero illud sibi concesserim quod
 F. 4. ait esse

ait esse manifestum, & magnitudinem à tempore
continuitatem obtinere, quia magnitudinis &
temporis eadem sint diuisiones. 17,37.

RATIO.

SI cessante motu non desinit labi tempus, cur ab
illo continuitatem habebit? cum tempus mē-
suret omnem motum, nulli certe motui alli-
gabitur. Imò dum nullus motus comperiatur,
nec probetur continuus regulariter, non tamen
propterea durationem ipsam, tempusue ipsum ir-
regulariter continuum dicemus. Si item omnia
ad hoc spacium quiescere intelligantur, non pro-
pterea illa hora non differet à semisse, & à puncto,
essetue momentum. Si rite definiatur tempus,
videbitur per se illi continuitatem conuenire,
quia per se quantum continuum est: quod autē
mensuret motum, & mensuretur à motu, men-
suret magnitudinem, & à magnitudine mensu-
retur, accidit illi, aduentitium illi quoddam est,
& extraneum. Iam quomodo ratio eius quod has-
bet per se, quodammodo pendeat ab eo quod re-
spicit per accidens, ego non satis uideo.

ARTIC. XLIII.

Licet

Licet tempus & magnitudinem infinita concesserim atq; ponam: non tamen ideo isthæc eodem pacto in magnitudine, atq; tempore dixerim reperiri. 81.

RATIO.

Quomodo item infinitas eodem pacto sit in tempore & magnitudine, non capio, nisi quia vtrumq; continuum quoddam est, & vtrumq; mihi (non Aristoteli) immensum. An propter illam Mathematicam in infinitum diuisibilitatem? Porro tempus Aristoteli esse debet diuisibile in infinitas partes aquales, quia æternum est, magnitudo autem quæ conuexo cœli terminatur, diuisibilis est in illas proportionales & imaginarias. Tempus inquam physice, realiter & verè est infinitum, magnitudo autem geometricè & variè. Tempori item infinitas est in praxi, quia semper partem ultra partem licet accipere, magnitudini verò est in phantasia infiniti continui in semper diuisibili diuisibilis.

CIRCA SEPTI-
MVM LIBRVM
ARTIC. XLV.

Lex suis principis (velit nolit) fateri debet Aristoteles motū circulare motui recto comparabilem esse, cum alicubi tetragonismi possibilitatem supponat & asserat.

RATIO.

Motus sanè circularis recto comparabilis est, si lineam rectam comparare circulari possibile est. siq; temporis continuas, motus corporisq; mobilis continuitatem consequitur, cur non proportio erit inter velocitatem & tarditatem in motu per duas lineæ species regulares? Sed de ijs quæ sunt circa geometrici tetragonismi possibilitatem, partim ubi de somnii interpretatione discussimus, partim alijs in locis definiemus.

CIRCA OCTA
VVM LIBRVM VBI
DE PRIMO MOTV
& motore.

ARTIC. XLVI.

QUOD dicit Aristoteles rationem ceteris motibus esse priorem, non probatur nobis.

RATIO.

Cur ratio ceteris motibus prior erit, si ita se habent mobile atq; motus, ut nihil moueri incipiat, postquam non mouebatur, nisi certe nouam aliquam dispositionem acquisuerit, qua illuc hinc deferri incipiat. Mitto quod mundo existente eterno, non potest prius naturaliter esse cœli motus, quam alteratio eorum, quæ a cœli motu gubernantur. Nullum quippe ita opinantibus, & alijs, instans esse potest, in quo non continua rerum mutatio perseveret. Quod si ad non prius tempore vel duratione, sed ad prius natura recurrat Aristotelis mentio, nos quoq; priusquam aliquid moueatur localiter, nouam naturam precedentem dispositionem, vel ab extrinseco efficiente seu mouente, vel ab aliqua intrinsece in subiecto mobili innoatione imbuisse oportere asseuerauimus. Cur enim nunc moueri incipit, cum prius non moueretur, si alia nouitas aliqua non illud ad alterat?

NEcessarium est lationis continuitatem alius motus continuitatem consequi: cur igitur dixit præter lationem alium motum non esse continuum? 61. 73. Nos verò ideo continuam dicimus lationem, ut alij motus per eam continuentur.

RATIO:

IDeo sanè est motus, ut generatio, seu alterationum vicissitudo compleatur. minimè autem ea ratione generatio alteratioq; est, ut localis motus consequatur. Ideo est motus, ut ea quæ sunt composita seruentur, & omnino motus omnis ab indigentia aliqua deriuatur. Quod enim omnicompos est, nulloq; indiget ut illi addatur accedatq; non est quod moueatur. Tale autem de corporibus subsistentibus viuentibusq; nullum est. Si igitur nunquam frustra cœleste corpus mouetur, nimirum motus eius continuitatem continuitas alia perpetuò concomitatur. Porro considerauit Aristoteles in particularibus quibusdam quæ mouentur ad nouam generationem, ex quibus cum genitum fuerit quippiam quiescunt: quæ ad quantitatem mouentur, ubi adaucta imminutaq; fuerint, non ultra progrediuntur: at ex talibus non debebat neq; poterat illud inferri vniuersale, quo assereret. vnā solamq;

Itaque, lationem de motus speciebus esse continuā.
Astra enim omnia ut tellus & luna quæ præci-
pua muudana sunt corpora, ne instans quidem
prætereunt, in quo non etiam alterentur. Simi-
liter & particularia quæ in ipsis reperiuntur sub-
iecta, in quibus non est quod vnā, certamque
motionis, alterationisue speciem spectes, sed
communiter alterationem, & mutationē. Ubi ve-
rò vniuersalis propositio formanda est, non re-
spicere debemus ad hoc compositum diuisibile seu
dissolubile, ad hoc indiuiduum, sed ad ipsam
subiectam physicamque materiam, quæ nihilo-
minus continuo sub alteratione fluctuat, quam
globus vniuersalis varijs lationis differentijs agi-
tetur. Licet enim in quibusdam quædam altera-
tiones lateant, quæ in alijs euidentius sese pro-
munt, nō tamē inde abesse intelliguntur. licet etiā
secundum quasdam species intendi remittique, in-
cipere & desinere videantur: in alterationis ta-
men genere, non minus continenter suum cur-
sum peragunt, quam cælum vel globi cælestes
in quibus Aristoteli motus ille continuus regula-
riter reperitur, perseueratque. In cæteris enim, li-
cet continuus, irregularis tamen, trepidansque, &
quodam modo non continuus consequenter habe-
tur motus, quia quod augetur, calescit, decrescit,
discit, etc. non ita temporibus æqualibus, æquale
magnitu-

magnitudinem, calorem, mensuram, & doctrinā recipit. sicut quæ in circulū mouētur, æquales æqualibus temporibus arcus in suo circulo describunt. sed antalis æqualis artuum descriptio, an geometricus iste circulus, seu geometricè regularis latio reperiatur, superfluum est amplius ambigere: multoties enim attendimus non mathematicam sed physicam regularitatem spectandam in rebus esse, ad quam regularitatem non magis referre licet vnā, quam cæteras vniuersas motionis species. quæ ita mutuò se concomitantur, vt mutuò inuicem concausare videantur.

ARTIC. XLVIII.

EST sanè primus motor id est præcipuus, vnusque vniversalis à quo, & per quem omnia mouentur, vegetant, viuunt: in ordine autem æthereorum corporum nullus motor aliqua ratione primus inuenitur.

RATIO.

MOTUS diurnus Aristoteli vulgò, philosophorum, primus motus est, cui consequenter secundus, tertius, & deinceps sunt cæteri à Saturni vsq; ad Lunarē spherā cōputati. Alij vltra motū diurnū in fixis, vel supra fixas alios motū intuentibus, secundus, vel tertius, et vltra motus est à sphaera fixarum. Iam qui erit hic primus

primus motus, si ille aliq, qui generaliter in vniuerso quasi continuo vno circa terram deuoluto reperiuntur apparere, in terra ipsa verè esse subiectiue conuincuntur? dum primò ad diei noctisq, vices circa proprium centrum ad solis gemino conuertitur aspectu hæmisphærio: secundò ad annuas tempestates variandas, circa solis regionem intra certos hinc inde positos polos: tertio ad sui ipsius renouationem, velutiq, renascentiam, alibi, aliosq, mûdi cardines designat, qua ceteris distributa seculis, non autem perpetuò, quædam eius membra frigore torpeant, alia verò calore exæstuent, alia superfluentibus vndis subiaceant, subq, vorticibus contineant præruptos anfractus, quædam continuis aeris apertioris tempestatibus exponantur nunc has, nunc verò illas proprii corporis partes iuxta quadam vicissitudinum distributione torride Zone subiacentes, æquinoctialis lineæ cingulo præcingit, & cetera quæ istud consequuntur ad tropicos atq, polos accidentia in aliis subinde cõceptis in propria superficie lineis atq, punctis Dumq, interim pariter cetera ad solem nobis affinia mouentur astra, qui nã erunt orbes horum deferentes? qui motus primi? qui nã secundi? Si motq, ille qui videtur vniuersi, soli globo sit proprius, qui erit extrinsecus ille motq, generalis extra omnia, cuiq, phãtasiã pariat motq, iste, vnico et indiuiduo, qui in hoc, paruo solo

singulariq; globo, conuincitur. Quod discrimen est, si vel omnia circa parua cimbā temere moueātur fere instātaneo rapidissimoc; differegēte motu, vel frugaliter hęc suum cursum peragens ceteris manentibus moueatur et conuertatur? Si inquam vel vnus tantum motus naturalis possibilisq; sit intra alia, vel impossibilis infinitorum circa vnum. An igitur hic qui nobis uidetur primus & vniuersalis, alijs idē nullus est, sed ex vniuscuiusq; proprio astro alij atq; alij per innumerum mundorum seu stellarum numerum, appareant. dum vel ipsi orbes circa proprium centrum, vt tellus hęc, conuertantur, vel circa aliud conuersis medium, diurnæ lucis atq; tenebrarum vices commutantur, vt aperte in luna apparet ob eam causam, quia nobis finitimum est astrum. Nullus ergo primus motus est generalitate quadam, si astris omnibus à propria anima proprijs motibus moueri conueniat. Nusquam primus est motus tempore ceteros, vel natura ante cedens locales, si ex astris tempore prius non reperiatur vnum, neq; natura patitur ignea astra sine aquis, neq; aquea sine igneis, neq; spaciū inane. Si ergo ex corporibus nullum est primum, neq; motus ullius, neq; motor vllus erit, quandoquidem cuiusq; motoris propria anima est.

ARTIC

ARTIC. XLIX.

Plusquam puerilis nenia est primum motorem tanquam in præcipua sede, in circumferentia mundi collocare. Sed quod Aristoteli & vulgo primus motor est, tamque dissitum ab iisdem cernitur, a nobis extra terræ circumferentiam non reperitur & in medio terræ principaliter procul dubio residet.

R A T I O

Iam si ita se habeant, quæ proximè supra dicta sunt de primo motu, quis est ei in mundi circumferentia locus? Nulla enim ratio est pro vltima circumferentia, nullus terminus, nullus finis aeris immensi, neque habet totum hoc æthereum eiusque pars, ut circa terram vertatur, neque prorsus talis ullus cæli motus esse potest, sed ipsum est in quo corpora mundana suos percurrunt circuitus, quorum quidam nobis sunt sensibiliores, quidam parum sensibiles, insensibiles alij. At esto vniuersus si finitus, vnum continuum, vnus mundus, vnum corpus sphericum, circa centrum mobile, quod tamen vllis demonstrationibus fieri non potest verisimile.

*** Ratio hæc multum facit ad motum terræ.

conuicendum, item ad præsens propositum, quia cum vniuersum non sit continuum mobile, quomodo à circumferentia & non ex omni parte agit? quod si plures concedes esse motores, cur prior, superiorq, potius quàm secundus & inferior? Dices quia maiore orbem mouet. At an non naturaliter ita maior atque minor mouetur? An non multus ignis facilius mouetur quam paucus? Si dicis propter influentiam, dicis rem fictam. Mitto quod illa nihil facit ad virtutem motoris, qua vertit, pel- lit, girat, mouetq, quia aliud est influere & guber- nare, aliud est mouere, licet nõ influat nisi mouen- do. Nos enim de primo motore, quæ motor est querimus ***.

Argumentatur enim hanc dissolutionem & incontinuitatem, quod fictorum orbium deferē- tium diuersissimis motibus omnes conuertuntur, quomodo igitur possunt vnum continuum corpus efficere? quomodo in vnico motu concurrere pos- sunt, qui vnus tantum continui est, quod discon- tinui prorsus esse nequeat? quinimo eos qui mo- ueant primo motu, oportet esse tot motores, quot sunt cæli, orbes, epicicli, astra & omnia quæ per diuersum motum, discontinuitatis argumenta faciunt. quo quid absurdius? vel motorem vnũ diuersis pulsibus distractum ita omnia mouere, quo, quid inconuenientius? quæ causa erit, vè

potius

potius obtineat periferiam, quam medium? Cum in continuo nulla pars mouetur sine totius motu. ideoque motus non magis est centri, quam circumferentia, quia prorsus vnus idemque continuus totius. Neque est verum quod pars circumferentialis velocius moueatur, quam pars centralis, quia hac pars cum illa, & illa cum ista vt vnum continuum simul mouentur. Neque verum est semper, quod velocius est illud quod aequali tempore maius spatium praterit: talis enim comparatio locum habet in diuersis mobilibus, non inter partes vnius continui. Vbi non minus velocitas partium circumferentialium sequitur velocitatem partium centraliorum, quam velocitas centraliorum partium, sequitur circumferentialium velocitatem. Ideoque propriè vna eademque est omnium tarditas vel velocitas. Mitto quod vbi motus est a natura, seu ab anima conuincitur perpetuò esse à medio, à centro, sicut experimur in nobis ipsis, & argumentamur in omnibus, tum mobilibus tum & motus speciebus. Vnde cum terra sit animal quoddam diuinum, & à propriè anima principium habet, eidemque verè conueniat motus ille diurnus, qui vniuersalis motus apparet, motorem suum potius in suo centro, quam in sua vel aliena circumferentia recognoscit.

ARTIC. L.

IN vniuerso tandem physico auditu è multis quos adduxit Aristoteles syllogismos, ne vnus quidem attulit demonstratiuum.

RATIO.

Vbi principium, causam, naturam, motum, infinitum, locum, vacuum, tempus, & reliqua considerationis subiecta, male definita sunt, nihil est quod vere de ijs, magis quam de non ente demonstrari possit. Non ne & Aristoteli & omnibus confirmata sententia est, quod ante demonstrationem, de subiecto præcognoscere oporteat quid sit ipsum? Iam subiectum sub conceptu male definitionis, non est ipsum, non est verum. Ex quo quicquid de ipso in conclusione syllogistica prædicatur induciturque, tanquam de non ente inducitur: & remanet argumentationis forma seu species, sine subiecta materia. Prouenitque aliquid logicum, magis faciens ad ingenij inuenilis exercitium, quam physicum, quodque ad veridicam mentis pertineat formationem.

Finis in 50. Phisici auditus Articulos.

CIR.

CIRCA PR MVM LIBRVM DE COELO ET MVN- DO.

LXX ipsis quæ in principio li-
bri de cœlo præponit Ari-
stoteles, pueriliter admo-
dum mundum esse perfectũ
inducit: quinimò Peripa-
teticici omnes medium ad pro-
bandam mundi perfectio-
nem non habebunt.

Ibi potissima Aristoteli ratio est, quod cum ma-
nifestum sit intra magnitudinis species corpus
esse perfectum, patebit etiam vniuersum ratio-
ne qua corpus esse perfectum, quia per partes
discretas, quarum nullam excludit, est omne: per
partes continuas quibus constat, est totum: per
formam tandem suam est perfectum. Itidem ra-
tione qua vniuersum est, perfectum dicitur: se-
cut enim ideo corpus est perfectum inter magni-
tudines quia non transit in alius generis ma-
gnitudinem, ita est & perfectum in genere re-
rum, quia non terminatur ad aliquid aliud quod
sit extra ipsum, quandoquidem extra vniuersum
nihil

nihil est. alioqui perfectum non est. Hic oportebat addere quod extra non sit aliquid sui & ad ipsum pertinens, quia dicit esse ibi infinitum, & immortale vitam viuens sempiternam. At (ò bonè) si ideo dicitur perfectum quia nihil est ultra ipsum, eadem ratione omnia individua sunt perfecta: namq; sicut hæc terminantur ad aliud diuersum, ita & mundus ad aliud diuersum (quod est intelligibile) terminatur. Neq; obest quod in genere corporum perfectissimum est vniuersum, quia extra ipsum non est corpus, hinc etenim nulla sequitur pro ipso ratio, nisi circularis & petens quod est in principio. Extra enim hoc finitum ab Aristotele imaginatum, nos intelligimus infinitum spacium, astraq; seu mundos infinitos. Quod si ita iam Aristotelis vniuersum perfectum est & eius perfectionis difficultas intacta et non improbata remanet, vniuersum quoque si sit infinitum, ideo etiam perfectum erit quia extra ipsum non est in quod fluat vel terminetur, vnde aperte vana relinquitur hæc perfecti definitio. & consideratio perfectionis vniuersi sub ratione non decidente atq; discernente siue finitum sit illud, siue infinitum, laborat sub equiuoco, vtpote sub diuersis genere rationibus.

ARTIC. LII

Constat apud nos spherica esse astra, & eque sphericis corporibus nullum esse, nec esse posse simplex. Corpus enim solidū, atq; sensibile ex pluribus consistat elementis opus est: nullum quippe elementorum (vt elementi veram obtinet rationem) sensibile esse potest. & ostendemus hanc sphericitatē astris cōuenientem non esse exactam geometricē, seu ad matheseos normā, sed iuxta physicis corporibus conuenientes differentias.

ARTIC. LIII.

Quam leui persuasione motus, ipse mouetur, & nos mouere contendit Aristoteles, vbi trium suarum lationum differentias concludit ex trium magnitudinum seu dimensionum differentia. Nos enim nullum sursum vel deorsum nisi respectiue intelligimus: neque diceremus vnumquam principium vnde motus, esse rationem dextri: ad vnum quippē situm quod est dextrum, ad alium secundum alias loci differentias inuenietur, puta sinistrum, antē, supra. Mitto quod cum infinita sint mundana corpora & infinita mundi dimensio, nec deorsum esse poterit neq; medium,

neque sursum. In corpore etenim rotundo quale imaginamur cœlum, sex differentiae concurrunt: in sphaera enim altitudo, latitudo, & longitudo idem sunt, nec non motus qui sub æquinoctio habitantibus dicitur secundum altum et imum, sub polo habitantibus dicitur secundum latitudinem his quidem dextrorsum, illis verò sinistrorsum. At motus accessus & recessus ad polos, qui est secundum latitudinem ad dextrum sinistrumque æquinoctialibus, erit idem secundum differentias altitudinis, (puta sursum atq; deorsum) polaribus. Neq; item est ratio quare vnus polorum dicatur sursum alter verò deorsum, præterquam diuersorum accolarum respectu. Quod verò dicit Peripateticus esse ex natura rei distinctionem partis superioris, vbi nobilior est cœli motus, quare polus antarticus debeat ea ratione superior appellari quod nobiliores & nobilioris influentiae stellas continet quam arcticus: hac nuga oblit9 non vtitur vbi nobilior cœli pars illi sit subzodiaco, neque per suasionem habet Aristoteles pro verbis istis quibus ille stelle istis comparentur.

Porro nobis quibus astra vniuersa in aere continentur infinitum complectente spacium, vnde nō minus neq; alia ratione terram cœlo contentam atq; firmatam intelligimus, quam alia astra, perit omnis questio de localibus cœli differentis.

ARTIC. LIII.

Nulla apud me, naturaliter se habentis, naturalis latio est præter circularem, quam circa medium appellat Aristoteles. Porro nos non vnā dicimus circa medium lationem, sed certè plures quam astra. Quia terra multipliciter mouetur circa proprium centrum, & non vno modo circa solem, vt pluribus alibi demonstrauimus. Est porro motus circa medium duplex in specie vniuersi, alter aqueorum astrorum seu tellurum circa ignea astra siue soles, alter partium cuiusque astri circa totius medium (neque enim per se luna mouetur circa terram dum differentias distantiarum & relationum ad solem percurrit, ita tamen (vt in tellure hac) vt non magis circa centrum, quam a centro & ad centrum per omnes sphericæ dimensionis differentias moueantur, circuitus enim hic non ad geometricam, sed physicam (vt alibi pluribus insinuauimus) naturam perficitur.

ARTIC. LV.

Circa terræ centrum non est alia latio præterquam partium eiusdem. Quæ non magis circa centrum mouentur, quam a centro

& ad centrum secundum omnes differentias etiam aquæ quæ membrum sunt totius : haud enim aliter flumina benè consideranti circa centrum mouebuntur, motus enim quem in superficie conuexa telluris peragunt circumferentialis est omnino, minime rectus.

ARTIC. LVI.

IN naturalibus nullum simplicem motum verificare possunt Peripatetici philosoph. neque eorum pedissequa astronomorum turba, quia nusquam natura fert Geometricum circulum ut supra innuimus, & aliàs pluribus demonstrabimus.

ARTIC. LVII.

Quid absurdius dici potest quam quod corpora composita, secundum corpoream substantiã in ipsis prædominantem moueantur, si metalla quorum substantiam aqueam præfitetur Arist. ad fundum aquæ feruntur? sique ait idẽ Aristoteles esse quedã quæ composito agantur motu composita?

ARTIC. LVIII.

Nullam spherarum motu recto agitari videmus, quia certè nulla grauis est aut leuis.
Frustra

Frustra igitur princeps Peripateticorum corpora superiora per lationem comparat inferioribus. Dicamus igitur sentiamusque melius, omnia cum in loco suo moueantur, circulariter moueri, dum interim partes omnium extra suum locum posita (si detur aditus) rectè ad ipsum ubicumq; fuerit, transferentur: quare omnes motus naturales, naturaliumq; motuum species, circulares sunt, vel circulare motum quærunt & imitantur. Nullam igitur corporum partem grauissimam dicis quam eandem leuissimam dicere non possis, itemque mediocriter se habentem, & interdum neque grauem neque leuem: quandoquidem secundum sphaericæ dimensionis differentias omnes partes agitantur omnes. Interea pessimè asserit Aristoteles eò ferri totum quo pars fertur: siue enim sursum, siue deorsum quò fertur gleba, numquam terram ferri possibile est: sed necessariū est eò naturaliter ferri glebam, quò, vel quorsum terra fertur.

ARTIC. LIX.

Non magis ingenerabilia, incorruptibilia, inaugmentabilia & inalterabilia esse cætera astra, quam tellus ista (si rem penicius inuebimur) videbuntur. Propterea non sequitur quod di-

quod diuina corpora tollamus è medio, locum, sedesque deorum, fortunatorumque animorum euertamus, incorporeis quippe substantiis quis corporeas pro locatione sedes necessario destinabit? Cur ergo ad aliud cœli genus, in quo æterno æuo frui dicuntur mentes, oculos non ad tollimus? Adde igitur per eam (quæ infra habebitur) corporum naturalium distributionem, quod quemadmodum non benè Anaxagoras utitur nomine ætheris (si non mentitur de illius opinione, ut facere consuevit in omnibus Aristoteles) pro igne, quasi omnia astra ignea sint: ita nec benè Peripateticus per æthera non astrum currens intelligit, sed orbem deferentem.

ARTIC. LX.

Mundum esse finitæ quantitatis nusquam probat Arist. nec quiuis alius vnquam probare poterit. Nisi nomine mundi utatur pro ea quæ apud nos est significatio, quibus idem est mundus, & astrum. Dicimus ergo vniuersum substantiam infinitam, molem infinitam, in spacio infinito, siue uacuo, plenoque infinito. Vnde vniuersum vnum est, mundi vero innumerari: licet enim mundana corpora singula finita sint magnitudinis, numero tamen omnia infinita sunt: neque enim finis vllus præscribi potest
spacio

spacio etheris immenso in quo tot astra (sicut
 & tellus est astrorum vnū) veluti disseminata cō-
 sistunt. vnum itaque cœlum: Mundorum ve-
 rò, vtpotè astrorum extra quemlibet, aerem in-
 finitum vt vnum continuum intelligimus, extra
 vniuersum autem re vera nec locus, nec plenum,
 neque tempus datur: quod manifestius patet ex
 eo quod interminatum quiddam est, quam ex a-
 lia causa quæ possit ab Aristotele produci in me-
 dium.

ARTIC. LXI.

Hic neque ipsemet se nouerit extricare, si
 cogatur asserre modum quo extra mun-
 dum est aliquid non senescens, intrans-
 mutabile, inalterabile, impassibile, optimam vi-
 tam habens, per se sufficiens, totòq; æuo perseve-
 rans: quomodo enim ea quæ illi minime materi-
 alia sunt, non ideo finita & corporea intelligi
 possunt, cum ad certā loci, situsque differentiam
 reuertantur? Quomodo sensibile intelligi potest
 locali differētia ab intelligibili terminari?

ARTIC. LXII.

Cur item incessabilem motum ad diuinorem
 rationem potius referre potuit, quam ad
 infirmiorē, nisi quia cum vulgari sensus
 pertur-

perturbatione ducitur & aberrat? Cur etiā quod eundem dicit esse locum vnde incipit & in quem finis motus eius quod circulariter fertur, non efficit vt recentiores astronomi adtestentur huius hominis philosophiam in ijs quæ modicæ antiquorum astronomorum obseruantia decrant esse fundatam?

ARTIC. LXIII.

MVndus quem antiqui philosophorum parentes genitum esse dicunt, postmodumque sempiternum, inter quos est Empedocles, non est vniuersum sed hæc machina huicq; machinæ similes: de ipsa quoque & de ipsi similibus dictum intelligitur de generationis, corruptionisque vicissitudine, quam nouit Anaxagoras: quorum neutrum quippiam contra naturæ rationem efferere confirmamus: vtrumque enim rectè philosophantibus probari posse conspiciamus. De vniuerso verò quod ingenerabile sit & incorruptibile nemo philosophorum est qui contenderit: eorum inquam qui inter vniuersum atque mundos discrimen faciunt, quique infinitam substantiam cognouerunt. Illud ergò quod ex inordinato factū esse ordinatū dicitur, ad particulares mundos

mundos refertur & animalia quaedam : vnde in
vniuerso non sequitur generatio & corruptio, sed
eius dispositionis conditio, & in eius partibus vi-
cissitudo & ordo. Ita & proportionaliter hoc
astro quod incolimus vno eodemq³ suo modo per-
seuerante, animalium, plantarum, aliorumque
multorum vicissitudo generationis corruptionisq³
perficitur. Licet etiam dari nequeat ingenuum
incorruptibile, quid impedit quominus esse possit
genitum quod minime corrumpitur? hæc etenim
astra licet omnia genita sint, talem nihilominus
nacta sunt animam, & tale illis adstat efficiens
primū, quale hæc velut ab extrinseco perpetuo ma-
teriam tenacissimis vinculis valeat cohibere. Per-
petua igitur hæc bene adtestatur Plato ab Ae-
gyptijs & Pythagoricis, & Si culis philosophis e-
doctus (quantumuis nō sine potentia ad dissolutio-
nem, exque contrarijs elementis composita non
existant) qui primum Deum circumstantes sibi
deos alloquentem introducit. Vos quidem
dissolubiles estis, nequaquam verō dissoluemi-
ni.

CIR

CIRCA SECVN- DVM LIBRVM DE COELO ET mundo.

ARTIC. LXIII.

*M*mortale illud cœlum at-
que diuinum, cuius mo-
tus incessabilis, neque prin-
cipium habens neq; finem,
omnia continens, nihil ali-
ud secundum substantiam
esse dicimus, quam aerem,
neque eius alium esse motum, quam aeris. Porro
aerem duplicem cognoscimus, talem videlicet qua-
lis est turbulentus atque tempestuosus, qui est
pars substantiæ telluris, & ad vnus globi istius
constitutionem concurrens: & tranquillum ali-
um qualis est circa tellurem permeantibus astri-
vndique cedens, omnia continens, vniuersa sus-
stinens 2.

ARTIC. LXV.

*C*œlum dijs, antiqui atque recentiores at-
tribuerunt, vbi illi per deos verè astra
ipsa

ipsa intellexerunt: ex quibus nullum fateri pos-
sum primum deum esse posse: licet Chaldeis ex ijs
que sunt apud nostrum globum, sol medius inter
astra hec septem, templum, magnique Dei ta-
bernaculum habeatur: & Pythagoricus Deus sit
infinitus spiritus omnia penetrans, comprehen-
dens, atq; viuificans. 3. Astrorum igitur v-
num terra est, que non minus digno altoque celo
comprehenditur quam quodcumque ex alijs ali-
ud. Inter hec ingenerabile, incorruptibile
que est aer immensus, vtpote corpus spirituale
omnia stabiliens atque firmans, qui aut est pri-
ma substantia, aut certe ex omnibus illi proxi-
mus qui primum est efficiens; ex atomis atque
spiritu solidiora spissioraque corpora (qualia
sunt astra, astrorumque membra) compaginans.
Ipse est figuratam firmamentum per vectorem
sustinentem omnia sine labore sustentem, cuiq;
lassitudinem & imbecillitatem nullum graue
contrahens inducit. 3. Tellures superiores igi-
tur non sunt graues neque leues, sicut neque ter-
ra ista vbi mole sua in regione infinita consistit.
Non minus igitur neq; alia ratione cetera astra
non habent quo cadant, quam ista tellus vndiq;
ad aerem indifferens: quamobrem non aliunde
motum sibi decernunt, quam ob opportunitate
vire, ignorant quidem corporum ab aquis, aque-

orum verò ab ignibus: frigidorum à calidis; calidorum à frigidis, quo se mutuò foveant. Haud igitur revolutio celerior astra substat, ut dicit Empedocles, neque quintæ illius essentiæ conditio quam somniat Aristoteles. Astrorum verò quadam, quia in eis igneum excedere Oceanum constat, ignea intelliguntur, vel ignes, sunt puta soles qui per se se lucent: alia vero cum in eis aqua exuperet & circummeant proprias à quibus refoveantur ignes, sunt tellures aliæ, que ex diaphana superficie lucentibus expositæ radijs lumen emittunt infirmius.

ARTIC. LXVI

Hic minimè nobis alijsque rectius iudicantibus credibile est purum, simplicem, immixtumque ignem alicubi subsistere nec constare posse, ubi mundus incolis vacuus & inanis, bonitati dignitatique naturæ non congruit: sicut neque aquam seorsum alicubi subsistere possibile est, unde ne aquea quidem animalia nutrentur atque vegetarent, quibus etiam aliquid mutue voracitati præesse oportet ex quibus consistent & ubi sistant. Necessariò igitur ex astris ita constitutis quadam circa alia moventur

uētur, quemadmodum tellures circa istum solem; quædam vero intra alia circuant, sicut igneus iste sol in medio aqueorum corporum. Fit autem ut planetarum quorundam circa soles hi quidem maiores, hi verò minores circuitus conficiant, ut tarditate elongationi compensent, ut inquam æquè calefiat tarditiore motu distantius, atque velociore propinquius. Soli autem in medio sufficit ut minorem per circuitum mōueatur, aut (ut quidam iudicant) maneat. Hæc si ita sint, quam longè Aristoteles noster aberrat à veritatis scopo ubi causam adducit, qua stellarum quædam tardius, quædam velocius, quædam pluribus, quædam paucioribus motibus exagitantur. Cur ille pluribus innumerisque, hi verò vntantum stella illustres torqueantur, orbes.

ARTIC. LXVII.

Astra igitur omnia ultra Saturni distantiam quorum nullus motus videtur, atque scintillant, ignes sunt, siue soles: ad exiguum enim ut iste intra terras suas, illos itidem intræ terras moueri consentaneum est. Ipsorum tellures seu aque non sunt visibiles propter distantiam momentum, & quia sunt minora corpora, ut

potē ita ad suos soles proportionabiles, vt ista ad vnum istum, & quoniam quæ speculariter lucent, non adeo longius visibilitatis diametrum seruant, atque principaliter splendentia. Hinc Saturnus, Iupiter, Mars, Venus, Mercurius, & Luna, quæ sunt tellures, faciem ostendunt nobis igneis astris persimile ob eā quam modo diximus propinquitatē: id enim ab ipsis non accideret si à nobis tantum distaret quantū regiones aliorum igniū vltra Saturnum. E speculo enim propinquo lumen simile apparet atque ē propinqua candelæ luce, sed ambobus distantiam nactis, longē, incomparabiliterque citius visio specularis quam veræ lucis euanescit. Quamuis igitur circa alios soles vltra istam circa nos regionem astrorumq; sinodum sint (vt ad cōmunē vitā necessario sunt) alia tellures: neque tamen ad se se ostendendum nobis, neque ad eos soles eclipsandos habent potentiam. Apud nos enim, Luna Solem eclipsat: non propter eam quam ad ipsum possit habere propinquitatem, sed ob eam quam ad oculos nostros adepta est.

ARTIC. LXVIII.

Optimè alicubi dictum extat ab anima cogente seu operante eterna seruari corpora illa: hæc enim vnitas, copulatas, ordinatasque seruat animalium partes, quæ animæ

recedente dissoluantur. Porro anima id immedi-
 atē facit aque proximē, primō autem atque prin-
 cipaliter causa illa quæ dicitur omnibus insitū
 vitæ spiritus, & infinite diffusa mundi anima.
 Nequit igitur inde negociosam tristemq; consequi
 vitam: non enim eadem conditio est animalibus
 illis atque nobis: ibi enim omnia natura & natu-
 raliter potentissimē aguntur, vbi non a continen-
 te mutuata vita & anima, sed propria est: nec al-
 liquid extraneum atque repugnans habent quod
 mota vellent trahantque, neque proximum ha-
 bent in quod commigrent, mutanturue oppositū:
 sed liberē contrarium euadunt, & cognatum si-
 bi persequuntur. Sicut igitur nos absque labore so-
 litudineque videmus, respiramus, dormimus.
 & in nobis anima opera vitæ peragente, humores
 spiritusque vitales continue circunt, ita præci-
 pua illa mundi membra diuinissimæque animalis
 a sollicitum minime laborem subire decet, qui-
 buscum convenientissimē aguntur omnia. Quid
 igitur ab anima cogente formidat Aristoteles? 6.
 Detur igitur illis ab immenso circumcirca spa-
 cio æquē facillima quæque versū progressio, de-
 finiat illis certus vitæ finis atque necessitas certos
 determinatosque circuitus, qui non reuehentibus
 spheris (in quibus veluti clavi adfixa consistant)
 neque pellentibus girantibusue ministris reme-

ent: sed per eam animæ vim quæ tantò certius in præcipuis integris, diuiniorebusq; corporib; agnoscitur, quanto ignobilior nobis est conditio quib; illa spiritum corpusque suppeditant, quique viui ex eorundem gremio prodimus & alimur, & in hæc tandem resoluti recipimur. Astra igitur sunt quæ (facilius incomparabiliter quam aues per aerem pennis diuidendum) per æthereum spaciū se transferunt: id enim non minus natura comparatum est, quam vulgares imaginari possint, terræ in medio quiescere naturaliter conuenire. Cur igitur aerem vel aere subtilius, vel spiritualissimā, vanissimāq; vtpote adeo rariorem quintam illam essentiam querimus, nempe quæ tam vasta solidissimæque corpora rapiat potius, quam penetretur ab illis & peruadatur? 17. 56.

ARTIC. LXIX.

FRastra Aristoteles horum circularem motum veluti geometricè regularem persuadere nititur. Si igitur vllam ij motus regularitatem habent, ea certè non est ad circulum, sed ad eam causæ rationem propterquam mouentur. Neque benè Arist. ad simplex aliquod principium & elementum motus differentias refert, quæ ad ipsa integra ex ætherogeneis partibus constanter animalia referenda erant, astra videlicet: quorum

quorum substantia ex quattuor elementis necessario conflatur. 41. 42.

ARTIC. LXX.

Hinc ab omni ratione atque sensu alienum constat quod aqua circa terram, aer circa aquam, ignis circa aerem fingitur: ubi in vnum corpus, & vnicam sphericam superficiem ista concurrunt omnia. 30. 31. Aut igitur non magis dicere possumus aquam supra terram, quam terram super aquam: aut, si comparare licet, verissimam Thaletis sententiam, & Theologorum confirmemus, qui terram fundatam super aquas ab initio predicarunt. 78. aqueum enim est spississimum, concretissimum, & consequenter grauissimum.

ARTIC. LXXI.

Haec si ita se habeant, de præcipuis corporibus nullum est quod conuexe sphericam superficiem habeat, præter aerem purum seu cælum, quem si cælum denominare licet, totidem certè cæli sunt quot astra: quibus tamen cum moueri contingat, euenit vt modò in vnum, modò in aliud sese recipiant. Quod si quis quærat a nobis, quis tandem in hac infinitudine corporum ordo, & quæ perfectè vniuersitatum regio-

nes? Regiones singulas dicimus, quæ singulas ad proprium solem planetarum synodos complectuntur, ad aliam mundi significationem.

ARTIC. LXXII.

Certis ergo legibus infinita astra in immenso spacio feruntur, vniuerso vno, infinito, immobiliq, manente. 2. cuius sicut nulla est circumferentia, ita nec vlla forma, & in quo ætheris est finire atque terminare singula, quæ non minus apta sunt ad motum (siue per se moueantur per æthereum campum, siue magis secundum deferentis lationem) si angularis, quæ si sphericæ sint figuræ. 27. 29. Nullum interea astrorum, quodcumque & qualecumque sit illud, siue sol inquam fuerit siue tellus, in medio vel in vniuersi circumferentia dicere posses: vbi omnium singula circumquaque infinitum spaci-um habere conuincuntur. Hinc habes quomodo omnia dicere possis in medio, vel nulla. Apparebit autem omnibus astrorum incolis se vniuersi medium obtinere, sicut enim & in superficie cuiusque globi hemispherij, horizontisque centrum in quolibet eque quolibet puncto respectu diuersorum desumi potest, ita in quacumque regione, punctoque ætheris immensi maneat, vndique in orbem ætheris certis numeris intervallisque ab inuicem di-

eem distinctis, immensi spacij faciem prospicies. Denique dum ipsum circa propriae magnitudinis centrum reuoluetur, totum immensum, vniuersisque cum astris vniuersum, veluti continuum vnum motu rapidissimo circumuolui videbitur. Hinc est quod cum tellus ad suam suorumque vitam (ne vel frigore torpeat, vel absumatur igne) ad solem vnde fomentum capiat omniquaque conuertitur, efficitur vt eius vertiginis ignorantia fixorum deferentes orbes, stelliferumque illud omnia raptans imaginari faciat: & vniuersam naturæ in sensibus perturbatioribus ignorantiam confirmet: Cum tamen vt istis in medio quiescere videtur, ita (quale vnum ex nobilissimis astris) in hac æthereæ regionis parte regulatè pro naturæ exigentia suum spacium ad definitos polos peragrans, circa proprium centrum conuertitur, atque solem.

CIRCA TER- TIVM LIBRVM.

ARTIC. LXXIII.

*E*rtij libri intentiones sunt eius pars considerationis, quæ est in libris de generatione & corruptione, nec facit ad finem disputationis huius de mundo, nisi fortasse Arist. sapiat & hanc motionem in actionem quandam appellans. Ibi ratione qua destruit generationem esse ex superficiebus, tollit suam materiam primam e medio, generationem enim elementorum non esse ex non corpore decernit.

CIRCA QVARTVM
LIBRVM
ARTIC. LXXIII.

*D*isciplina de graui & leui que est apud Aristotelem prorsus peruersa est, pro quo hasce verissimas ponimus propositiones. Graue & leue non dicuntur de corporibus naturalibus, naturaliter constitutis, nec de ipsis integris sphaeris nec partibus earum: si terreno globo & cuicumque astro constantes in vna sede conueniat habere partes. Porro partes telluris naturalis

*naturaliter circularem motum habent vt patet
 in aquis emergentibus, quæ postquam emerferint,
 redeunt: sicut & in aliis eiusdem etherogeneis
 partibus est manifestum, dum in ea & lapides
 extruduntur & intraduntur: vbi nõ secus quàm in ani-
 malibus accidit, in quibus cõtinue sit emissio & im-
 missio omniũ; particule enim tum ossis, tum carnis,
 tum aliorum homogeneorum ad cutim transmit-
 tuntur. Effluxus igitur influxusque partium
 continuus est in terra sicut & in animalibus
 particularibus: vnde euenit vt partes centrales
 quandoque circumferentiales euadant, vicissim-
 que de circumferentia centrum, aliàsque loco-
 rum differentias repetant. Hinc cõtinue faci-
 es telluris variatur, vt modò mare sit vbi vnde
 fuerant, modò montes appareant vbi valles sub-
 sederant (quodque frequentius apparet) modò
 vaporum exaltatio, modò pluuiarum casus eue-
 niat, modo lutosum aliquid in lapides inspisse-
 tur, modo spissi lapides in puluerem resoluantur:
 in quibus omnibus nullum violentum concesserim,
 sed naturalem prorsus omnem motum: illud enim
 violentum tantummodo appello quod extra vel contra
 nature opus atque finem contigerit. Contra naturam
 igitur est vt omnes telluris partes centrũ nõ ob-
 tineant, neque aliquandò ad globi circumferentiam
 transferantur. Quod-
 que de*

q₂ de terra dicimus, idem in sole inque ceteris astris intelligimus, in quibus ex eisdem principiis compositio verificatur. Nihil ergo natum est ferri à medio quod & ad medium ferri non sit (natura illud imperante) natum, quia particula telluris non plus quiescere comperiuntur quam cuiusque animalis particula. Longè igitur à naturali contemplatione desipit quod ait Arist. 22. quod si quis transponat terram ubi nunc est luna, non fertur partium vnaquaque ad ipsam, sed ad suum locum. Imò dicimus partes vnius terræ non habere maiorem potentiam ut sint partes alterius, quam partes vnius animalis ut sint alterius animalis partes. Motus quoque rectus nulli spheræ est naturalis sed partibus spheræ extra propriam regionem positis, quæ in suæ spheræ corpore non rectè mouebuntur, sed ut dictum est supra in articulo proprio. Hæc circulatio non geometrica, sed physica est.

ARTIC. LXV.

SI grauissimū est quod rapidissimè velocissimèq₂ tendit ad medium, grauissimū omnium aer est, post ipsum grauior est aqua, vltimò terra. Immo nullam terram simplex grauitatem habere videbitur si ex partium consistentia grauitas est.

Alia.

Alio quoque gravitatis sumpto principio & causa. Si gravissimum in medio debet esse, compositum id sit oportet, in quo maxime aqua predominetur: quare purum terra illud elementum eius corporis centrum obtinere impossibile est. Corpora enim spissa sunt gravia, spissiora quoque graviora: omnis autem spissitudo est a concretionem partium seu atomorum, omnis concretio ab agglutinatione, agglutinationis omnis ab aqua.

ARTIC. LXXVI.

SE ipsum apud nos accusat Aristoteles ubi super antiquos, qui simpliciter grave simpliciterque leve non cognoverunt, se iactat. Nobis enim grave & leve respectu duntaxat, minime autem simpliciter dicuntur. Qui enim absolute grave esse potest ubi si ignis a nobis tanquam ad sphaeram suam, ad solem ascenderet, solaribus ipsis descendere certe diceretur, sicut & ab illis ascendit ad nos descendens?

ARTIC. LXXVII.

Nusquam natura practicat leve sursum & grave deorsum (quomodocunque capi as sursum atque deorsum) siue eo respicias quod ubique est medium, siue quod altissimi montes & aquarum

aquarum planities in connexa terra superfacie perpetuo concurrunt.

ARTIC. LXXVII.

Aut elementum nullum ab alio absolutum inuenitur, aut si aliquod eiusmodi est, ipsum est aer: ignis enim quamuis penetratissimus, numquam tamen nisi ab aliquo vel in aliquo simplici, vel composito inuenietur, quale est humidum pingue vel huic proportionale. Satis interim est quod aer circa globos purus alicubi repperiatur, quandoquidem ad circumferentiam centrumque, compositorum huiusmodi nihil potest esse simplex præter minima. 39. 37.

ARTIC. LXXIX.

Non bene inde demonstratur aer in sua sphaera grauior, quia vtres aere pleni citius descendunt quam vacui: ibi enim inspissatus aer est, & plures sub minori dimensione partes obtinens: neque cum totius sphaera motu concurrere potest, vt & aqua in cimba, vel dolio non perinde mouetur atque in fluuio, atque mari. Mitto quod hic qui in vtribus inspissatus depri-mitur, idem calore attenuatior sursum tendere dicitur. Frustra igitur Aristoteles aliquid vere

verè de aere vel alio elemento definire nititur: postquam ipsum à sua naturali dispositione semotum acceperit. Ad hæc cur aqua Aristoteli non est levis in regione sua, si è profundo ad superficiem terræ videatur emergere? Cur item aer ad ignis regionem illam non ascendit ubi ignis nihil aliud præter attritum aerem esse creditur: & sistente cælo nihil esse posse præter aerem convincetur? 39. Si item omnia gravitatem habent præter ignem, certè ignis qui in concavo cæli fingitur, æquivoce est cum eo qui apud nos est, ad quos numquam inde descendit: à quo enim deorsum trudi potest? quid est quod ipsum pellat huc? quomodo in horum compositionem venit? quomodo (consequenter) elementi munus exequitur? 29. 39.

ARTIC. LXX.

Gravitas & leuitas nihil aliud est præter appulsus partium ad locum suum, in quo vel moveantur vel quiescant, & per quod ferri debeant: pro quo qualibet pars tum gravis tum levis esse intelligitur: quæ ubi nata est esse degens; nec gravis est neque levis. relinquitur ergo gravis levisque ratio respectiva tantum per absolutas enim differentias mundi locales nullum est. Quocirca bene Plato in Timæo dicit, in cælo non esse

non esse aliud quidem sursum, aliud verò deorsum, si ex omni parte simile est, & vndique oppositis pedibus ambulabit vnusquisque ipse sibi. Hunc frustra refricat Aristoteles, sicut etiam cum grauius bene dicebatur in Timæo esse quod ex pluribus est. leuius autem quod ex paucioribus.

CONCLUSIO

Videant igitur domini Peripatetici, an ex fide viri, exque credendi consuetudine deceptis, an firma aliqua ratione munitis, vni cum eorum principe, tam toruis oculis antiquam philosophiam intuentibus, ista resurgenti veritatis semina sordescant. Nos etenim interim postquam quorundam nouas (si quas habent pro sua causa) rationes audiuerimus, propositorum articulorum ampliores rationes elucidabimus.

FINIS.